

UNITÁRIUS ÉLET

XXXVI. ÉVFOLYAM, 6. SZÁM

1982. NOVEMBER—DECEMBER

KARÁCSONY

„Amikor Jézus megszületett a judeai Betlehemben Heródes király idejében, íme bölcsek érkeztek napkeletről...” Máté 2,1

Eljött a karácsony, eljött a béke szent ünnepe!

Az utóbbi napokban öröm volt az utcákon járni, az üzletekben megfordulni, a karácsonyfák terén elálldogálni, s hallgatni a gyermekek számára válogató szülők hangját, élvezni a boldogságot készítők mosolyát, amint tervezgetnek, alkudoznak, s egymás iránt öntudatlanul is barátságra gyúlnak.

Kell nekünk ez a karácsony, a békesség eszméjének bensőséges ünnepe. Ne csak munkaszünetre való alkalom, ajándékozási lehetőség, szépérzékünk karácsonyfadíszekben megjelenő kielégülése legyen, hanem több ezeznél, — a lelkek karácsonya, áldott gazdag élmény, mely után jobb és nemesebb, tehát boldogabb lesz az ember.

Ennek az igazibb karácsonynak a titka alapigékben rejlik, melyben a keleti bölcsek Jézus bölcsőjéhez zárandokoltak volt. Jézushoz kell mennünk nekünk is, mert Jézus nélkül nincs igazi békesség, igazi jóakarat, igazi megjobbulás. *Jézus nélkül nincs karácsony.* Követnünk kell a keleti bölcseket Betlehembe.

Úgy titokban, önmagunk előtt, mi is mindnyájan bölcseknek tartjuk magunkat, de a keleti bölcsek nem ilyen bölcsek voltak. Társadalmunk nyíltan is bölcsnek nyilvánít sok embert, diplomával, hírlapi cikkekkel, elismerő okiratokkal — mint régen a lovagokat lovaggá — bölcsekké ütnék sok embert, — de a keleti bölcsek nem olyanok voltak, mint ezek. Vannak közöttünk, akik sokat olvastak; ma a legegyszerűbb polgár is többet olvas egy év alatt, mint Szokratesz és Plató egész életükön át, — de vajon bölcsé tesz-e a sokat-olvasás? Vannak, akik sokat tanultak. Állítólag egy negyedik gimnázista többet tud ma a mértanból, mint Euklides és társai együtt. De vajon bölcsnek lehet-e nevezni minden negyedik gimnazista tanulót? Vajon elég-e a bölcsességhez a tanulás? Vannak, akik sokat utaznak. Egy szorgalmas ügynök többet utazik ma egy esztendő alatt, mint Pál apostol egész életében, s egy valamire való sportcsillag több földet lát, mint amennyit az egész világot ismerni vélő hajdani próféta, aki a világteremtésről írt. De vajon bölcsnek lehet-e nevezni ezeket? Elég-e a bölcsességhez az utazás? Vannak borotvaéles eszű emberek, kiknek minden egyes szava epigramma, még a napi vásárlások közben is sziporkázóan szellemesek. De vajon hasonlíthatók-e ezek azokhoz a régi keleti bölcsekhez? Elég-e a bölcsességhez, ha valakinek jól vált az esze?

Ezek közül valószínűleg egyik sem menne el messze országokba, hogy hódolatot mutasson be egy gyermeknek, még ha Jézusnak is hívják, s Betlehemben születik!?

Nem is olyan régen egy nagy unitárius tudósról mindenki tudta, hogy ha valahol valamilyen híres zenész hangversenyezett, útra kelt, s öreg, törődött testtel is elutazott oda, lett legyen az bármilyen messzire. Egy másiktól azt jegyzi fel a történelem, hogy egész életén át éhezett, nélkülözött, de minden garasát összegyűjtötte, hogy egyszer, egyetlen egyszer Rómába mehessen, s megnézhesse az egyik világhírű festményt.

Valami ilyen, de sokkal mélyebb és szentebb vágy lobogott a keleti bölcsek szívében, amikor útra keltek,

hogy megnézzék Jézust. S ezzel az egy tettükkel bebizonyították, hogy igazán bölcsek voltak.

Elmélet, elmélkedés a kelleténél is több maradt ránk az emberiség története folyamán, pl. a szépségről, a szeretetről, a vallás kérdéseiről.

De bár csak meg is tudja-e közelíteni ez a sok elmélkedés azt az egyetlen rövid pillanatot, amikor egy szép arccal, egy szép szempárral, egy szép emberi lényen szembetalálkozunk?

Ó, mennyit daloltak már a szeretetről! De tud-e mérközni ez a sok-sok költemény azzal az egyetlen szóval, mely édesanyánk hangjában a szeretet mindenségét tárja fel előttünk?

Ó, mennyit vitatkoztunk sok véres századon át, melyek mindenike máglyák füstjétől, börtönök sóhajaitól, gályák láncsörgésétől terhes, — mennyit vitatkoztunk már a vallás kérdéseiről! Istenről, megváltásról, az élet és az ember rendeltetéséről itt a földön! Mennyi hittételt, dogmát felállítottunk, mennyi teológiai munkát megégettünk, és mennyit prédikáltunk. Egykorú életírója azonban azt mondja assisi Ferencről, hogy ha csak végigment is a városka utcáin, ez az egy rövid megjelenése többet mondott, mint minden prédikáció. Egyetlen egy Istenre szomjas és vele megteleített lélek szava, élete, csak egyetlen egy kézmozdulata, mellyel valakit felemel, vagy megáld, — többet tanít a vallás titkairól, mint a teológiai tudományok valamennyi tudósának értekezése.

Az élet lényegét csak az élet magyarázhatja meg!

S így van ez karácsonnyal is! Jézus születése a béke, egy megértőbb kor, egy megbocsátóbb és szeretőbb időszak hajnalodását jelenti. De mi a béke? A béke az a történelmi időszak, mely egyik háború vége és a másik háború megindítása között eltelik? Vagy, hogy a béke az az állapot, amikor valaki nem ugrik a társa torkának, nem lök reá, nem dő szuronyt a bordái közé, mert nem meri, vagy nincs alkalma rá?

Hát ez a béke és ez a karácsony?

Ó, milyen más az a béke, amely a betlehemi gyermek arcáról ragyog. Ó, milyen más az a béke, amelyet a felnőtt Jézus megtestesít. Milyen szívig leható szavakkal hirdeti Jézus, és milyen igazán a lelke mélyéről fakadó békességgel mondja az Olajfák-hegyén: mindazonáltal ne az én akaratom legyen meg, hanem a tied! Pedig halálra készül, s a gyarló test tiltakozik a kín és fájdalom órái ellen. De azért még ő vigasztalja tanítványait: békességet hagyok néktek, az én békességemet; nem úgy adom, ahogy a világ adja, ne nyugtalanodjék a ti szívetek, se ne féljen! S aztán fent a kereszten: Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, hogy mit cselekszenek!

Mert Jézusnál a béke vállalt életcél, diadalmas megvalósítás, boldog, vidám bizonyágtevés. Aki őt látja s megérti, mint a béke fejedelmét, az nemcsak azt érti meg, hogy mi a béke, a jézusi béke, hanem kedvet és erőt nyer ennek követésére és megvalósítására is. Jézus csodálatos tanításai és tettei maradtak reánk. De válasszuk el azokat az ő ragyogó alakjától, s üres szóhalmazzá, bár érdekes, de nem meggyőző életrajzzá

válnak. Viszont ne tudjunk bár semmit Jézus tanításából, de lássuk őt lelki szemünkkel, s keresztényebbekké leszünk, mintha könyv nélkül tudnók az összes keresztény felekezetek hitvallásait. Ezért kell követnünk a keleti bölcseket, hogy meglássuk személy szerint Jézust — lelkünk élményeiben.

Csak elméletileg ülnök meg a karácsonyt? Beszélünk sok mindenről, s Jézust, a maga élő valóságában kifeledjük ünnepszentelésünkben? Ez: karácsony Jézus nélkül. Így elvesz a tartalma!

Legyünk olyanok, mint a keleti bölcsek: keressük

Jézus lelki képét karácsonykor. Változtassuk a hajdani csodás történeteket élő valósággá magunkban, mert csak ha személy szerint látjuk Jézust, csak ha igazán bölcsője elé rakjuk alázatosságunkat és jót-akarásunk ajándékait, csak akkor lesz erőnk ahhoz, hogy igazi karácsonyt ünnepeljünk. Mert karácsonyt csak Jézussal lehet ünnepelni.

Szent-Iványi Sándor

(Szent-Iványi Sándor: Világosság felé... Beszéd, elmélkedések Kolozsvár, 1935.) Közli: Bencze Márton

Imádság

Könnyes szemmel, de mégis bizakodó tekintettel fordulunk feléd, — ó, irgalom Atyja, — számunkra örökös szeretet és végtelen jószág, — ahogy azt szent fiad a názáreti Jézus tanította minékünk.

Imánknak áhitata, — a szavak mondanivalóján túl, — legyen nevednek dicsőítése, — hiszen mi úgy érezzük, hogy e mai napnak reánk váró munkája, e mai napnak feladatvállalása nem kezdődhet másként, csak azzal, hogy első szavunk a Te szent nevednek dicsőítése, — ténykedésünk zsongéja nevednek magasztalása legyen — Atyánk!

Ezért mondjuk, hogy áldott vagy Te mindenek felett, és szent, — ahogy hirdette egykoron ősi zsoltárok alkotója: szent, szent, szent a seregek Ura öröktől fogva mindörökké!

Atyánk! — Most úgy jövünk eléd, hogy érezzük: ennek az ősi zsoltárnak ritmusa, dallama visszhangot nyert a lelkünkben. Szentséged elé kívánczó szívünket fogadd hát

kedvesen és szeretettel, — és áldj meg mindannyiunkat a hitnek azzal az előbbrevívó erejével, amely minden feltétel, félelem és akadály legyőzésével a Te országodnak ügyét szolgálja.

Ha gyarló, ha tétova is lenne első ingadozó járásunk ezen az úton, győzz meg lépésről lépésre, gondolatról gondolatra, érzésről érzésre, hogy tettünk, cselekedetünk a szebb, a teljesebb, a jézusibb élet megteremtéséért indul, halad és történik.

De, ha mégsem lenne így, — akkor a Te mindent jóra fordító irgalmaddal hajolj le hozzánk, — Atyánk! — és figyelmeztess, vagy ha kell állíts meg. Ha szólnánk, tennénk, cselekednénk valamit, ami nincs szent rendeléseidben, vagy nem a Te örök végzéseidben fogantatott terveiddel egyező, akkor add szent lelked tüzeinek erejét, hogy tudjuk levetkőzni gyarlóságainkat s lehessünk szándékaidnak végrehajtói, terveid valóra váltói, most is és mindég a mi földi világunkban.

Olyan jó lenne tudni, Atyánk — hogy ez így történik, hogy ez így ölt testet létünknek fizikai és lelki

síkján egyaránt — és hinni, tudni azt, hogy bennünk és általunk teljesebb lesz az összhang. Nemcsak bennünk és nemcsak egymás között, hanem a menny és a föld, az ember és a Te világod között és így az embertestvérek között is. Éreztesd velünk szüntelen, hogy így bontakozhat ki, így teremődik meg a tiszta, a békés és a félelem nélküli élet, mely örök vágya és örök reménye minden benned bízó gyermeknek.

Kérünk, Atyánk — hogy lásd meg és fogadd kedvesen ezért való törekvéseinket és áldj meg minket, hogy jó szándékaink és nemes törekvéseink az ébredő vágyakon túl is szolgálhassák a Te nagy és a Te szent neved örök dicsőségét.

E most következő óráknak minden megnyilatkozását, minden érkező és múló percét, fordítsd javunkra így, mindannyiunk javára, mindannyiunknak Istene és örök Atyja! Amen.

Husztai János

A közügyigazgató lelkész az 1982. okt. 30–31-i Egyházi Főtanács megnyitóján mondott imája.

BIBLIOTHECA UNITARIORUM

A Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezésére 1979-ben Siklós várában, az egykori török hódoltság területéhez tartozó faluban, melynek unitárius gyülekezete is volt, emlékeztek meg a XVI. század második felének antitrinitárius problémáiról jeles nemzetközi előadótábor jelenlétében, és tisztelettel idézték a négyszáz éve elhalt erdélyi magyar egyházalapító unitárius Dávid Ferenc emlékezetét.

Az ott tartott előadók közül néhányan beszélgetés közben felvetették annak szükségességét, hogy ideje volna hasonló kiadásban a hazai és külföldi kutatók és érdeklődők rendelkezésére bocsátani azokat a XVI. században kiadott nagyrészt latin nyelvű munkákat, melyek e korszak tanulmányozásához nélkülözhetetlenek, s melyek közül nem egy ma jeles könyvtárak felve őrzött ritkaságai közé tartozik.

A gondolatot elsőrendűen a holland dr. Jan van Goudoeffer professzor érlelte élő valósággá, s így jött létre hollandiai székhellyel a BIBLIOTHECA UNITARIORUM címet viselő alapítvány, mely megfelelő alaptőkét gyűjtött össze ahhoz, hogy a sorozat kiadása kezdetét vehesse.

Az alapítvány elnöke prof. dr. Jan van Goudoeffer, Hollandia. Az alapítvány titkára, pénztárosa, jogi tanácsadója és ellenőre nagyrészt a holland testvéregyház tagjai közül kerültek ki.

Az alapítvány nemzetközi szerkesztő bizottságot alakított dr. Klaniczay Tibor akadémikus professzor, a siklói szimpozion vezetője elnöke alatt. Tagok: dr. Erdő János professzor, Kolozsvár, dr. Ferencz József püspök, Budapest, dr. John Godbey professzor Chicago, USA, dr. A. de Groot, Hollandia, dr. E. J. Kuiper re-

monstráns professzor Hollandia, Leyden, dr. M. Lienhard professzor Strasbourg, Franciaország, dr. H. J. McLachlan történész, Anglia, dr. Pirnát Antal történész, Magyarország, J. Schippers Hollandia, dr. L. Szczycki professzor Varsó, Lengyelország, dr. J. Verduyssen professzor, Belgium, dr. J. H. Williams professzor, Harvard Egyetem, USA.

Az első kötet DEFENSIO FRANCISCI DAVIDIS, sajtó alá rendezésére dr. Dán Róbert professzort kérte fel az alapítvány, aki a siklói konferencia titkára volt.

Az alapítvány holland tagjai a kiadvány és levélpapírjaik emblémájaként a Dávid Ferenc által is használt unitárius címet választották, a dombon álló galambot, amelyet a farkába harapó kígyó vesz körül. Latin nyelvű felirata: „Prudentes sicut serpentes, simplices sicut columbae.”

Az előkészítő munkák eljutottak oda, hogy az alapítvány képviselőiben a nemzetközileg ismert de Graaf holland kiadó szerződést kötött a MTA kiadójával az első kötet kiadására, melyhez először az alapítvány elnöke ír. Dr. Jan van Goudoeffer nemrégiben Budapesten tartott előadást, mely alkalommal dr. Klaniczay Tibor a tanácsadó testület elnöke, dr. Ferencz József és dr. Dán Róbert elhatározták és felkérték Balázs Mihály szegedi egyetemi előadót, kandidátust a latin nyelvű szöveg előtt angol nyelven közreadandó bevezetés megírására.

Minden reményünk megvan, hogy a kötet az Akadémiai Kiadó és a de Graaf Kiadó közös gondozásában 1983-ban a nagyközönség és a tudományos világ érdeklődő kutatói kezébe kerül.

Neve évtizedeken át fogalom volt világszerte. Munkásságának jövőt építő és békét megőrző törekvéseit a föld népei hálás figyelemmel kísérték. A Szovjetunió vezetője hazánkban is őszinte barátja volt, több alkalommal meglátogatta fővárosunkat és országunkat. Elhunytát országának népei és a nagyvilág őszinte

szívvel gyászolták. Moszkvai temetésén országának küldöttei és a világ népeinek magasrangú képviselői álltak körül koporsóját. Hazánkat Kádár János első titkár, Losonczi Pál az Elnöki Tanács elnöke és moszkvai nagykövetségünk képviselték.

Béke

„Az élet szent ajándékának megmentése” volt a mottója annak a világméretű eseménynek, amely nemcsak a vallások történetében, hanem az emberiség életében is példátlan, hogy Pimen pátriárcha meghívására magasrangú, tekintélyes vallási személyiségek gyülekeztek össze Moszkvában, hogy a vallásos emberek képviselőiben együtt tiltakozzanak a végső katasztrófával fenyegető nukleáris fegyverkezés ellen az élet szent ajándékának megmentése érdekében. Mindenki előtt ismeretes, hogy a különböző vallások képviselői, mint pásztorok és tanítók, sürgető vallási miszsiót éreznek, hogy minden hívő emberben, minden gondolkodó emberben tudatosítsák, milyen nagy veszély fenyegeti ma a világot. Egy nukleáris háború kitörésének a veszélye valóságos veszély, következményei katasztrófálisak, és ha megengedünk egy ilyen háborút, akkor öngyilkosságot követ el az emberiség.

Valaki azt mondta: „A béke az a rövid és dicsőséges pillanat a történelemben, amikor mindenki az újratöltéssel van elfoglalva.” Most azonban nem engedhetjük meg magunknak, hogy újratöltsük fegyvereinket.

A múltban is elkerülhetetlenül iszonyú szenvedéssel és nyomorúsággal jártak a háborúk, de pusztításuk mindig a konfliktus közvetlen területére korlátozódott. Ma azonban egy nukleáris háború okozta pusztításnak nincs földrajzi határa, s ugyanezt kell elmondani a tömegpusztító biológiai és vegyi fegyverekről is. Egy nukleáris háború elkerülhetetlenül sújtaná a Föld minden nemzetét és minden emberét, akár közvetve, akár közvetlenül. Kiszámíthatatlan, hogy hány embert ölne meg azonnal, s a túlélők szinte nem is részesülhetnének orvosi segítségben. A Vatikáni Tudományos Akadémia 1981-i nyilatkozata megállapította: „Az életkörülmények egy nukleáris támadás után olyan rettenetesek lennének, hogy az emberiség számára az egyetlen reménység a nukleáris háború bármely formájának a megakadályozása.”

A Bulletin of the Atomic Scientists szerint: „A nukleáris fölény értelmetlen fogalom. Senki sem lehet győztes egy atomháborúban. Az valamennyi résztvevő számára a teljes katasztrófát jelentené.”

Brezsnyev és Reagan elnökök is hasonló kijelentést tettek. Brezsnyev elnök megállapította: „Csak az kezdhet el nukleáris háborút, aki öngyilkosságra szánta el magát.” Reagan elnök pedig kijelentette: „Egy nukleáris háborúban az egész emberiség veszítené.”

Az ENSZ székházában ki van állítva egy nagyszerű és megragadó szobor, amelyet a Szovjetunió ajándékozott az ENSZ-nek. Egy férfit ábrázol, amint kalapácsával ekevasat kovácsol egy kardból, s ez az Ézsaiás próféta szavaiban található bibliai reménység illusztrációja: „Kardjaikból kapákat kovácsolnak, lándzsáikból metszőkéseket. Nép a népre kardot nem emel, hadakozást többé nem tanul”. (Ézs 2,4)

Ez a bibliai reménység csendül ki a világvallások képviselőinek moszkvai konferenciáján elhangzott minden egyes felszólalásból, és felteszi a kérdést: „Lehet-e még egyáltalán valamit tenni a végső katasztrófa elkerülésére, az élet szent ajándékának a teljes pusztulástól való megmentésére?”

A menekülés egyetlen lehetséges útja az emberi összefogás a megelőzés érdekében.

Az egyszerű emberek millióinak, tíz- és száz millióinak kell felismerniük a rendkívül nagy veszélyt, és legelőször érdekeiket szem előtt tartva, politikai, társadalmi, faji, ideológiai és vallási különbségeket félretéve kell az együttműködést keresniük.

A mi keresztény felfogásunk a bibliai tanítás alapján az, hogy Isten nem a holtaknak, hanem az élőknek az Istene. A vallások képviselőinek az élet Istenének az üzenete, hogy hiba vetett hitükből következő etikai feladatuk, hogy hibáikat arra szólítsák fel, hogy minden más szempontot rendjelenek alá az egyetlen és nagy szempontnak: megállítani a nukleáris fegyverkezési versenyt, és amíg nem késő, MENTSÜK MEG AZ ÉLET SZENT AJÁNDÉKÁT, hogy a karácsonyfák fényében egymásra találjunk, és megkössük békénket.

Dr. Kiss József

Manapság igen élénk vitát folytatnak filozófusok, szociológusok, futurológusok és más tudósok arról, hogy milyen legyen és milyen lesz a holnap társadalmi, de a legelső dolog, amit mindenkinek fel kell ismernie az, hogy az emberi társadalomnak életben kell maradnia, ha meg akarja érni a jövőt.

Egy nukleáris háború nemcsak a mai civilizációt semmisítené meg, hanem megváltoztatná az egész organikus életet, holt pusztasággá tenné a Földet.

„Taníts minket úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk.”
90. Zsoltár 12. vers.

Az ENSZ korunk egyik megoldatlan problémájára hívja fel a figyelmet, amikor az alábbi demográfiai adatot közli: 2000-re 600 millió 60 éven felüli emberre lehet számítani, kétszer annyira, mint 1970-ben volt. Európában 2000-re 100 millió 60 éven felüli lesz, kiknek kétharmada özvegy és nő.

A tudomány mindent megtesz annak érdekében, hogy ne csak hosszabb legyen az életkor, hanem fizikailag, szellemileg egészséges, hasznos és tevékeny is. A fenti adatok értelmében tudomásul kell vennünk, hogy az öregség az emberi életnek mind hosszabb szakasza. Az ebből adódó hátrányokat a társadalom nem szüntetheti meg, de csökkentheti és könnyebbé teheti elviselésüket. Gondolok itt a testi elesettségre, a magányra, a kirekesztettségre.

Negyedszázada dolgozom könyvtárosként, tíz éve pedig egy olyan könyvtáros közösségben, ahol ma már feladatnak tekintik az idősekkel való különös törődést. Az V. kerületben végezzük munkánkat, ahol a lakosság többsége előregedett. Koruk miatti elmaradásukért küldött tudakozó levelünkre készségesen válaszolnak, ezekből a levelekből pedig az derül ki, hogy szellemileg még igényes, olvasni vágyó emberek, de testi bajaik miatt nem tudnak ellátogatni a könyvtárba. Ez a tény ösztönözt azután minket arra, hogy fiatalabb munkatársaink vigyék el számukra lakásukba a könyveket. Könyveket kapnak, de a tapasztalat szerint nemcsak azokat várják. Figyelnek a csöngetésre és megnyilatkozásaikból érezzük, hogy jól esik nekik az érdeklődés hogylétük felől, és az a néhány emberi jó szó és vigasztalás, amit egy ilyen rövid látogatás alkalmával elmondhatunk. Úgy érzik, hogy számukra az a külvilág jön el hozzájuk, ahonnan ők lassan kiszorulnak.

A legenda szerint, amikor Buddha még Sziddhartha herceg volt és apja egy pompás palotába zárva őriztette, többször elszökött hazulról, és kikocsikázott a környékre. Első kirándulása alkalmával találkozott egy nyomorék, fogatlan, ráncos, kopasz, görnyedt, reszkető, botjára támaszkodó, hebegő emberrel. A herceg döbbenten bámult rá, mire a kocsis elmagyarázta neki, hogy mit jelent aggastyánnak lenni. — „Micsoda szerencsétlenség” — kiáltott fel a herceg — „hogy az ifjúságra jellemző gögtől megszédült gyenge és tudatlan emberek nem vesznek tudomást a vénségről!”

Buddha így találkozott az öregséggel, de mi, akik együtt élünk velük, nap-nap után figyelhetünk azokra, akik a világégés után felépítettek a romokból egy or-

szágot, akik áldozatos szeretetükkel formálták emberiségünket, akik neveltek, tanítottak, oktattak és még gyermekeinket is óvodába, iskolába kísérték. De virasztottak a betegágyak mellett, ha kellett helyettünk is, és ma már sok esetben még a dédunokákat is gondozzák. Hányszor pedig, a problémákkal összekuszálódott életünkben, bölcsességükkel igazítottak el, és türelemre intettek bennünket.

Cato írja egy helyen: „Azt állítják az öregségről, hogy elvon bennünket a tevékenységtől; de ez tévedés, mert nem testi erő, nem testi gyorsaság vagy ügyesség kell a nagy dolgokhoz, hanem belátás, tekintély, véleményadás: — ezekben nemcsak hogy nem fogyatkozik meg, hanem még gyarapszik is az öregség...”

Nem tagadom, sokszor türelmetlenek vagyunk, ha újra és újra meg kell hallgatnunk örökké ismétlődő történeteiket fiatalságuk idejéből és testi fájdalmaikról, betegségeikről, magányosságukról, mert igaz, hogy néha még a családon belül is magányosaknak érzik magukat. — Emlékezzünk ilyenkor arra az időre, amikor még ők fogták kezünket vagy gyermekünk kezét, és átvezettek az úttesten, amelyen most ők kelnek át félve, tétozva, dobogó szívvel a kocsik rengetegében. Akik még most is aggódnak értünk, mint Fukazava megrendítő kisregényében, a Zarándokéneken szereplő édesanya, aki a végső úton is arra figyel, hogy fia visszatáljon a kopár pusztaságon keresztül, ahonnan az ő számára már nincs visszatérés. Vagy álljon előttünk Sánta Ferenc „Sokan voltunk” című novellájának „nagyapja”, aki a halálba vivő út előtt megosztja utolsó vacsoráját kedves unokájával.

Néhány sorommal nem karitatív cselekvésre akarok felhívni valakit is, de szeretném, ha néhanapján úgy néznénk a tükörbe, hogy ne csak a jó frizurát, az előnyös küllemet lássuk meg visszanező önmagunkban, hanem a leendő ráncokat is. Befelé nézve pedig vizsgáljuk meg magunkat, hogy megtettünk-e mindent azokért, akiket szeretünk, és akik számára szeretnénk széppé tenni a hátralevő éveket.

Seneca soraival szeretném befejezni írásomat, remélve, hogy nemcsak 1982. az öregek éve, hanem minden elkövetkezendő is. Ő így ír: „Fogadjuk az öregkört is derűsen és szeressük. Az öregkor is tele van gyönyörűségekkel, ha ki tudjuk használni. Hiszen akkor a legkellemesebb a gyümölcsök íze, mikor az idény a végére jár... Nagyon kellemes a lefelé hajló életkor is, ha még nem rohan a halál felé...”

...a lélek ilyenkor bontakozik ki teljes szépségében, mert már nem sok köze van a testhez...”

Husztiné Árkossy Ilona

HARC AZ ÉHSÉG ELLEN

Amikor a fenti témával találkozunk, akkor afrikai, ázsiai, vagy dél-amerikai országok nyomorgóira gondolunk.

Az amerikai Unitárius Univerzalista Egyház elnöke, az idén tavasszal körünkben is megfordult dr. Eugene Pickett egyháza lapjának idei szeptemberi számában nyilatkozatot adott, melyben bejelenti, hogy megkereste előbb a Giant és Safeway amerikai supermarket üzlethálózat központjait, majd később még 15 hasonló üzlethálózatot, javasolva, hogy azok a határidejük lejártá miatt a nagy áruházakban már nem árusítható, de még jól fogyasztható élelmiszereket ajándékozzák az egyházaknak az éhezők között való megfelelően ellenőrzött szétosztás céljából.

Elmondotta, hogy jégszekrényük-

ben ők is tartanak és rendszeresen használnak olyan élelmiszerkonserveket, melyeknek eladási határideje már lejárt, de még nyugodtan fogyaszthatók.

Elmesélte, hogy Bostonban a Beacon Hill-en levő lakásának házából kitekintve nemrégiben is egy hosszú sort látott, amelyben öreg és rokkant személyek, anyák gyermekekkel haladtak sorban a közeli egyházi épület felé, ahol ingyen meleg ételt osztottak. Ezek az emberek — mondta — nem csavargók, sokan közülük szegyenkezve álltak a sorban. Éhesek voltak, és szükségük volt az ingyenes étkezésre. „Amerikában sokan vannak az éhezők” fejezte be nyilatkozatát dr. Pickett elnök.

A diakóniai szolgálat valóban a cselekedetekben mutatkozik meg.

A román ortodox egyház pátriárkájának látogatása

A magyarországi református egyház meghívására kedden hazánkba érkezett a román ortodox egyház delegációja, Justin pátriárka vezetésével. Látogatásuk során a vendégek eszmecserét folytatnak a református egyház vezető személyiségeivel, és felkeresnek több egyházi intézményt. A pátriárkát és kíséretét fogadta Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke. A találkozón jelen volt Bartha Tibor püspök, a református egyház zsinatának lelkes elnöke.

GYERMEKOLDAL

A jó pásztor

(Jn 10,11–15)

A városban nevelkedő gyermekek nem is sejtik, hogy mit veszítenek azzal, hogy távol élnek a természettől, s a falusi élet örömeit, munkáit már nem ismerik.

Ma már a juhait legeltető pásztor képe — a legtöbb gyermek számára — csak a mesében él. Vagy mesekönyveik rajzain, vagy szüleik ágyaikat mellett mondott történeteiből elevenedik meg a pásztorember. De ha az országban utaztok, autóztok, kirándultok, lankás domboldalakon, vagy az alföld pusztáin még sokfelé lehet látni juhászokat, amint éber tekintettel kísérik nyájukat.

A fejlett, modern termelőszövetkezetek állattartása már nem mindenhol tart igényt a pásztorokra, de munkájuk a kisebb falvakban még ma is elengedhetetlen.

Nem véletlen, hogy Jézus, a mi názáreti Mesterünk is a pásztorok képét állítja példának. Jézus idejében Izraelben — a megélhetés miatt is — nagy szerepe volt a pásztoroknak. Általános foglalkozás volt, s mikor Jézus beszédeiben a pásztorokról szólt, a nép tisztában volt a kép értelmével.

De azt mi is tudjuk, hogy csak az a jó pásztor, aki hűségesen őrzi juhait, nem hagyja cserben őket, ha veszély közeleg. A béres nem érzi magáénak a juhokat, nincs is mindig velük, s így nem is cselekszik felelősséggel értük; ha jön a farkas elszalad, s a farkas szét szélesíti és elragadja a juhokat.

De a jó pásztor életét adja a juhokért! Ismeri őket, s mindig velük van. Párhuzamot vonhatunk a történet s a valóság között. Ahogy az igazi pásztor is mindig kitart nyája mellett, s nem hagyja el őket soha, ugyanúgy cselekszik Jézus is híveivel. S ettől a történet világossá válik! Jézus joggal állítja, hogy Ő a jó pásztor. Nemcsak tanításaiban, de életével bizonyította, hogy Ő ismer minket, hogy Ő értünk dolgozott, s életét adta értünk!

Advent időszakában vagyunk ismét a várakozás kora ez a Karácsony előtti négy hét. Nemcsak a fenyőfa alatt levő ajándékok felbontását várjuk türelmetlenül, hanem elsősorban a szeretet prófétájának, Jézusnak újjászületését!

A képen látjátok a pásztort juhaival, aki Zsuzsika kedves rajzán Jézus is lehet. Várjuk Karácsonyt a szeretet, s a béke ünnepét, abban a tudatban, hogy a jó pásztor, aki életét adta, és feláldozta értünk, újjá születik szívünkben, lelkünkben, s magunkévá tesszük tanításait!

Szent-Iványi Ilona

Nemzetközi egyházi szervezetek a libanoni helyzetről

A nyugat-bejrúti palesztin menekültek közötti tömegmészárlás után a KBK vezetősége nyilatkozatot adott ki, továbbá üzenetet küldött a PFSZ Végrehajtó Bizottsága elnökéhez, Jasszer Arafathoz és a Közel-Keleti Egyháztanács főtitkárához, Gabriel Habibhoz, amelyben kifejezte szolidaritását.

A Keresztény Békekonferencia nyilatkozatából idézzük: „Megdöbbenéssel és szomorúsággal, szégyennel és haraggal tekintenek a KBK taggyűlései a nyugat-bejrúti vérfürdőre. Bűnös erők borzalmas tömegmészárlást végeztek a védtelen nők, gyermekek és öregek között a palesztin menekülttáborokban.

Nem elegendő most szomorúságunkat és felháborodásunkat bizonyítani és utólagos humanus segítséget nyújtani. Ennek az órának az a feladata, hogy a világ nyilvánosságát arra indítsa, hogy megütközését direkt tettekké változtassa, s a rég megfogalmazott ENSZ-határozatok lehetővé tegyék egy független palesztin állam létrejöttét a szenvedés és háborús félelem oly sok évtizede után, mint együttműködő, békés tagját a Közel-Kelet államainak családjában.

12 éves Zsuzsika rajza

HOMORÓDALMÁSON

Nagypám 1902-ben Homoródalmáson született, s ez a falu Erdélyben található. Homoródalmás határán nagyon szép hegyek vannak, melyeket erdő borít. Erdély gazdag fáiban. Ez a falu is olyan, mint sok erdélyi település. Az út, amely Lővététől Homoródalmáig vezet, nagyon egyenes, ezért kocsival szinte járhatatlan.

A falu unitárius papjának szép háza van. Amikor meglátogattuk őket, épp az óriási kertben dolgoztak. A munkát abbahagyva, betessékeltek a házba, ott a felnőttek beszélgetni kezdtek. Én kimentem az udvarra, és láttam, hogy sok baromfijuk van. A falu tagjai szegényesen élnek. Van, aki inget varr, van aki a szomszéd falukba jár zenélni.

Egyik délelőtt a falutól 12 km-re fekvő barlangba indultunk. Tikkasztó nyári napsütésben három óra alatt értünk oda. Zseblámpa nélkül kockázatos lett volna bemenni, ezért végül is egy kisebb barlang mellett döntöttünk. De kár, hogy az Orbán Balázs cseppkőbarlangot nem sikerült belülről megnézni! A kirándulást még szebbé és emlékezetesebbé tette, hogy a vargasi függőhídon is átmentünk.

Zsiga, 11 éves

A KBK felhív minden keresztényt és egyházat, hogy mobilizálja a világ nyilvánosságának körülötte levő részét. A Közel-Keleti Egyháztanács béketörekvései és a növekvő izraeli békemozgalmak támogatásával. A Közel-Kelet minden lakosának emberi méltósága megtartásáról van szó, a nemzetközi jog és béke rendjének kölcsönös biztonságon nyugvó helyreállításáról és a világbéke egyik legnagyobb veszélygócának eltávolításáról. Mentsünk meg minden palesztint és arabot szenvedésüktől és szükséghelyzetükből! Mentsük meg a megszállt libanoni és palesztin területeket az izraeli okkupációtól! Legyen békés egymás mellett élés és együttműködés Közel-Kelet minden népe és állama között!”

A KBK küldöttség az ENSZ főtitkáránál

A keresztény Békekonferencia küldöttsége, élén a szervezet elnökével, dr. Tóth Károly református püspökkel, okt. 6-án látogatást tett Javier Pérez de Cuellar-nál, az ENSZ főtitkáránál, majd Hollai Imrénél, a világszervezet közgyűlésének elnökénél.

A delegáció tagjai átnyújtották azt a levelet, amelyben a nyolcvan országban működő Keresztény Békekonferencia támogatásáról biztosítja az Egyesült Nemzetek Szervezetének a béke megszilárdítása érdekében kifejtett tevékenységét.

(Népszabadság)

Egy XVI. századi magyar könyv kritikai kiadása

Az ismert történelmi okok miatt három részre szakadt országban a Mátyás király idejében kialakult reneszánsz magyar kultúra továbbélése, fejlődése mindmáig kevéssé ismert, alig-alig földerített tény. A műveltség és az Európa-szerte egymás után kibontakozó szellemi áramlatok — furcsa, bár érthető módon — nem elsősorban a katonailag-politikailag érintetlen nyugati határszáron vagy a Felvidéken találtak visszhangra, hanem a vazalusi állammá lett Erdélyben, sőt a török megszállta középső országrészben. Ezen területen nyertek leginkább tér a korabeli vallási irányzatok, az eszméletörténet számára igen jól nyomon követhető rendszerek, köztük az 1560-as évektől megerősödő antitrinitárius (szentháromság-tagadó, unitárius) mozgalom is. Az iszlám vallást követő oszmán-török uralom számára ugyanis közömbösök voltak a különféle keresztény felekezetek. Ezt a viszonylag szabadabb szellemi légkört tükrözik a vallási vezetők gyakori eszmecseréi — így az 1588-as Pécsi Disputa is.

Ezek a vallási viták — a középkori iskolai módszerek, a disputa elveit követve — természetesen előszóban hangzottak el, több esetben mégis fennmaradt a hitviták jegyzőkönyve vagy egy utólagos beszámoló. A disputa mint irodalmi műfaj is jellemzi a kor írásművészetét: fiktív hitviták leírásával is találkozunk.

A Pécsi Disputa, Válaszúti György alkotása, noha fontos történeti, eszméletörténeti eseményt örökített meg, részben szintén irodalmi műként értékelhető. Az összesen mintegy harminc fennmaradt, kézíratos vagy nyomtatott polémia között a Pécsi Disputa az alig tucatnyi magyar nyelvű alkotáshoz sorolható, melyek közül választékos, tömör nyelvezetével is kitűnik. A benne nagy számmal előforduló bibliai részletek, idézetek egy magyar nyelvű unitárius bibliafordítás körvonalait sejtetik.

Válaszúti György életrajzával mindmáig adós az irodalomtörténeti kutatás. Feltehetőleg az erdélyi Válaszúton született, Kolozsvárott tanult, 1572-től pedig a pécsi unitárius gyülekezet segédlelkészeként tevékenykedett, 1588 tavaszán elődje, Jászberényi György halála után, Válaszúti lett a város vezető lelkésze. Ekkor azonban a lakosság többségét képező unitárius gyülekezet visszaszállt a várossal — különösen a nemzetközi marhakereskedelemtérén — vetélkedő Tolna református gyülekezetéhez „eretnekké” nyilvánította a pécsieket; ez a kiközösítéssel járó határozat lehetetlen helyzetbe hozta Válaszúti híveit. A tolnaiak lelkésze viszont nyilván jól megfontolt számításból — nem volt hajlandó nyilvános vitába szállni az „eretnekekkel”. A pécsiek — talán

szintén nem véletlenül — a budai pasa előszobájában akadtak össze Skaricza Mátéval, a neves teológus ráckevei pappal, aki aztán 1588. augusztus végén Pécsre látogatott, majd templomi szónoklatok, viták és ünnepélyes fogadtatás után fölmentette a várost „bűneiből”. A most kritikai kiadásban megjelentetett mű röviddel e látogatás után készült, de csaknem háromszáz évig — az Országos Széchényi Könyvtár és a kolozsvári egykori unitárius főiskola — két fennmaradt kéziratában rejtőzött. (Korábban Jankovich Miklós közölt belőle részleteket a múlt század elején, a Tudományos Gyűjteményben.)

A könyv egyúttal eszméletörténeti fordulópontként is értékelhető. A reformáció a humanizmus hazai fejlődése során ugyanis egyre inkább radikalizálódott. A humanisták és a protestáns tudósok korábban az Ószövetséget, a Biblia görög és arámi fordításait, majd a héber és az arab filozófia érveit használták fel műveikben, míg itt, Válaszútinál már (Sebastian Münster hatására) a rabbinikus irodalomnak a viták eszköztárába való bevonulására is felfigyelhetünk. Ami azután a protestantizmus szélső hajtásának, a szombatos áramlatnak éppen Erdélyben való felbukkanásához vezetett...

Válaszúti György Pécsi Disputája bonyolult szerkezetű, vegyes műfajú munka. Bevezetőjében — hivatalos iratok és magánlevelek segítségével — a hitvita eseményeinek leírását adja. Az elméleti-teológiai rész a humanista tudós és egyházszervező Skaricza Máté tételeinek módszeres cáfolatára törekszik. Végül a könyv az antitrinitárius eszmék foglalatát, mintegy az unitárius hitvallást nyújtja. Külön figyelmet érdemel, hogy Válaszúti célja — ellentétben több más kortársával — nem ellenfeleinek meggyőzése vagy legyőzése, hanem saját nézeteinek, igazságainak elfogadtatása, s hogy az olvasó több álláspont ismeretében szabadon dönthessen, tiszta lelkiismerettel követhesse választott elveit.

„Azért adom ki ezeket — írja a szerző —, nem valamely félnek gyálatára vagy magasztalására, hanem hogy a keresztények igazat kettő között tehessenek, és amit jobbnak gondolnak, lelkeknek üdvösségére követhessék és megtarthassák. A minemű indulatból és lelkiismeretből én ezeket írtam és kiadtam, kegyelmetek is úgy olvasásuk.”

A Pécsi Disputa betűhű kritikai kiadását Dán Róbert értékes, tanulmányos előszava és kitűnő magyarító jegyzetei kísérik. A szöveg sajtó alá rendezése Németh S. Katalin lelkes gondos munkáját dicséri. A könyv a Régi magyar prózai emlékek 5. kötete, amely a sorozat első kézirat-közléseként, Keserű Bálint lektori munkája mellett látott napvilágot. (Akadémiai Kiadó)

RAJ TAMÁS

MITROPOLIA BANATULUI

Lapunkban már írtunk arról, hogy a bánáti román görögkeleti metropolita és az aradi román görögkeleti püspökség kiadásában Temesváron milyen figyelemre méltó egyházi folyóirat jelenik meg kéthavonként, mintegy kétszáz oldalas terjedelemben fenti címen.

A folyóirat a homiletikai és kateketikai útmutatókon kívül igen bő terjedelemben közöl a bánáti görögkeleti egyház történetével foglalkozó tanulmányokat is. Ebben a rovatban fedeztük fel Aradeanul Eugen professzor tanulmányát „a román egyházi életre vonatkozó adalékok Arad környékéről a XVI–XVII. században” címmel.

Szerző szerint három egyház téritői hulláma érintette a bánáti románságot. Az első a Wittenbergben tanult Szegedi Kiss István lutheránus prédikátor csanádi, lippai és temesvári tevékenységével függ össze. A lutheránus próbálkozást elmosta a Méliusz Péter által képviselt kálvinista irányzat, melynek eredménye a zarándi esperesség (seniorátus). Méliusz 1563-ban kiadott prédikációs kötetében két oldalon keresztül hangoztatja azt az igényt, hogy a románságot áttérítsék a református vallásra.

A harmadik hullám az unitáriusoké, akik az ismert 1569. évi nagyváradi disputa után a törökök által megszállt területeken is — például Simándon és Temesváron — egyházközségeket szerveztek, sőt az unitárius egyházon belüli viták miatt — többen a radikális szárny képviselői közül a temesvári török megszállás alatti területre menekültek, mint Karádi Pál és mások.

Egyik irányzatnak sem volt sikere a román tömegek áttérítését illetően — állapítja meg a szerző Aradeanul professzor, aki ismeri és idézi a tárgyra vonatkozó német és magyar nyelvű szakirodalmat, így például Ludwig Binder német, Bitskey István, Zoványi Jenő, Juhász István, Pirnát Antal, Dörnyei Sándor és Márki Sándornak a tárgyra vonatkozó könyveit, tanulmányait.

Kár, hogy lapunk terjedelme nem engedi meg, hogy ezt a figyelemre méltó, alapos, tárgyilagos tanulmányt teljes terjedelmében, fordításban közöljük.

Dr. Jakab Jenő

DÁVID FERENC

Bevezető gondolatok az 1983 első hónapjaiban
megjelenő könyvből

Három tényező határozza meg az ember életét és értékét a társadalomban, illetve a történelemben. Az első — és legáltalánosabb — a korszak, amelyben él: a történelem eseményei, a gazdasági-társadalmi hátér, amelyben nemzedéke létezik; a fogalmak, amelyekben gondolkodik; országának, népének sorsa, kultúrája. Második a közvetlen környezet. A szülőföld és társadalom, amelyből a gyermek felnő; az első lépéseket aggodó figyelemmel segítő család; az iskolai közösség; mesterek, akik előtte jártak; munkatársak, akik vele, tanítványok akik mellőle indultak el. A harmadik az egyéni adottságok és képességek egésze. Tehetség és szorgalom, erkölcsi magatartás és hűség, emberbecsülés és szolgálat... A három tényező sokszor egybefonódva, máskor egymás ellen fordulva alakítja az ember sorsát. Ezért csak szintézisükben lehetnek meghatározói az egyes emberről alkotott véleményeknek.

Fogalmazhatjuk e szabályt így is: Adva van egy korszak, gazdasági-társadalmi alapjaival, történelmi eseményeivel, gondolatvilágával és embereivel. Ez a korszak — pillanatnyi igényeinek és távlati szükségleteinek megfelelően — felhívójeleket bocsát ki az élet minden területén. Keresi a megmaradás lehetőségeit. Ha akad valaki a kortársak közül, aki megérti,

esetleg csak ösztönszerűen megérzi e felhívójeleket, útmutatóan próbál válaszolni rá, a felmerült problémák megoldásával, sőt van erkölcsi bátorsága is végigmenni a feltalált úton, az a valaki „nagy ember”. Ha nincs utat mutató látnok, veszélybe kerülhet a társadalom. Ha nincs társadalmi igény, a leghaladóbb gondolat is utópista ábránd marad. Végül pedig, ha van társadalmi igény és van helyes utat érző ember is, de nincs erkölcsi bátorság az illetőben az út végigjárására, csupán a szellemtörténészek örököltik meg emlékét az ilyen mindent megértő, de elefántcsonttoronyból szemlélődő bölcsnek.

A szabály jelenre, múltra egyformán alkalmazható. Áll Dávid Ferencre is, aki ellen annyi méltatást (értékelést és átértékelést) követett el az utóbbi évszázad. Hogy az ellenkező fél gyűlölködéséről ne is beszéljünk. A nézetkülönbségeknek az lehetett az oka, hogy az értékelők megfélemedtek a három meghatározó tényezőről: A korszakról, a környezetről és az egyéni adottságokról. Helyette az egész életművet mesterséges vázákhoz, filozófiai, vagy teológiai elgondolásokhoz alakították. Így lett a „haladás bajnoka”, a „türelem apostola”, az „evangélium prófétája”, a „reformáció betetőzője”, a „balra tolódó népi reformáció magyar forradalmára”, „nyugtalan építő, aki rombol, hogy újat alkosson” stb. ... Felesleges ezekkel az értékelésekkel különösebben foglalkozni. Helyesebb életművét a három meghatározó tényező szintézisével korábban adottságai közé állítani, és így fedezni fel nagyszerű emberségét.

Szász János

„LAIKUSOK” ESTJE

Nyáron mindig történik valami.

Váratlanul kéthetes balatoni nyaralásra hívtak meg. Együtt nyaralt több család, akik közt hat lelkész és három lelkész is volt. Kívülük más foglalkozásúak: mérnök, biológus, manager. Mindnyájan protestánsok, nagyrészt szabadelvűek, így adva lehetőséget az emberi és hitbeli megismerkedésre. Feladatom — mint egyedüli magyarnak — az adódó napi problémák intézése volt.

Kezdetben nem tudtam, mit vállalok, hisz még soha nem voltam ilyen több nemzetiségű társaságban. Estéről estére, nyolc óra körül, a barátságos nappaliban gyűltek össze, én figyelő szemmel és füllel húzódtam meg az egyik sarokban.

A környezet remek: régi bútorok, festmények, drapériák, gyertyafény, s az ősparkból a meleg nyári esték virágillata, tücsökciripeléssel intónált hangulat.

Az első este mindenki elmondta rövid életrajzát, majd próféta külső vezetőjük — Klaus Kenke düreni lelkész — reményét fejezte ki, hogy nemzeti, foglalkozás és hitbeli különbözőségünk ellenére is, igaz keresztényi közösség alakult ki a két hét alatt. Estéink programjai: előadások, beszélgetések és viták lesznek. Az együttléteket zsoltárok éneklése vezeti és fejezi be.

A bevezető előadást dr. Z. Kučera, a prágai Husz fakultás professzora tartotta. Gondolataihoz stílusos volt a beethoveni befejezés: „Seid umschlungen Millionen.”

A második estén Renate de Haas drezdai lelkész tartott színvonalas beszámolót egy svájci konferen-

ciáról, melyet lelkésznők részére tartottak. Vita nem volt.

Mikor vezetőnk érdeklődött, hogy mi legyen a következő nap témája — vállalva a következményeket — előálltam, hivatkozva arra, hogy itt a társaság fele laikusokból áll, ezért engedjék meg, hogy mi is szóhoz jussunk problémáinkkal, kétségeinkkel, mert az ilyen katedrális magasságú előadások előtt zárva maradnak értelmem kapui. A „beavatottak” megértéssel, a „laikusok” helyesléssel fogadták a javaslatot.

Másnap este a magam avatatlan nyelvén, de szívemből szólva, megkértem a teológia tiszteletreméltó professzorát: világítsa meg nekem, hogy a XX., majd hamarosan a XXI. század felvilágosult embere hogyan képzelje el Istent? Hol keresse? Van-e egyáltalán szüksége Istenre?

Eddig ugyanis könnyű dolga volt szüleinknek és tanítóinknak, mert mindent elintézték azzal: — Isten akarata, Isten rendelése, Isten büntetése. Még füzetekre is ráírtuk: „Isten szeme mindent lát, el ne lopd a léniát!” Olyan személyes ismeretségben voltunk Istennel, hogy lakhelyét a mennyekben hittük, kéréseinkkel hozzá fordultunk. Ez így szép volt és jó volt — eddig...

Nemrég azonban, mikor hatéves Dániel unokámnak azt mondtam: jó legyél, mert Isten lát téged onnan fentről, ő magabiztosan kijelentette: „Hát te nem tudod, hogy ott fenn úrhajók repülnek, és se Istent, se mennyországot nem találtak?”

Azóta megrendülten kutatom a választ, hol keressem Istent?

A teológia nagy tudású professzo-

ra ezt válaszolta: A modern embernek meg kell tanulnia több dimenzióban gondolkodni. A fényt, a hangot, a szelet sem foghatjuk meg — és mégis vannak.

— De műszerekkel mérhetjük hatásukat vettem ellen.

— Ez igaz — válaszolta —, de akkor kedves testvérem is mérje le azon, mikor válságos órákban kimondja: „Istenem, segíts”. Vagy figyelje meg a házunk eresze alatt a fecskék fészket, mind egyforma, mégse téveszti el a táplálékot hozó madáranya, hogy melyikben vannak fiókái. Isten bennünk van, Ő a rend a természetben. Gondolkodjon el ezen, és figyelje magát és a világot. A válasz megjön, mert az istenkeresés és megtalálás műszere a természetben és a lelkünkben van. Amit mondott, mindenki megértette, vagy megérezte.

Másnap kirándultunk Tihanyba. A nyári alkonyat bűvölete borult a Balatonra. Madarak, darazsak surrantak hazafelé. A világ bajai elsimultak, és végtelen harmónia volt körülöttünk és bennünk. Istenre kellett gondolnom, amint József Attila mondja: „Tetten értem az én szívemben.”

Majd otthon elmondom a hatéves Dánielnek, lássa meg a csodát:

„... Hogy az elfáradt bogarak mind hazatalálnak,

ha esteledik;

S te nyitott tenyérrel, térdig csobogó nyugalomban

Ott állsz az útjuk végén.”

V. J.

Prof. dr. Jan van Goudoever látogatása

A hollandiai testvér remonstráns egyház egyik szellemi vezetője, volt moderator, duisburgi vendégprofesszor, aki a Bibliotheca Unitariorum Alapítvány elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia Reneszánsz-kutató Csoportja meghívására 1982. okt. 13-án a Ménesi úti Kollégiumban angol nyelven előadást tartott. Előadásának tárgya a XVI. századi lengyel antitrinitárius mozgalomban szerepet játszott Jan Zamoyski lengyel nemes életútjának ismertetése, figyelemmel az európai reneszánsz kapcsolatokra.

Az előadáson dr. Klaniczay Tibor akadémikus elnökölt. A jelenlévő érdeklődők köréből több felszólalás

hangzott el, s a kérdésekre a szerző válaszolt.

Dr. Jan van Goudoever a szombati napot egyházunk meglátogatására használta fel. Beszélgetést folytatott püspökünkkel, aki vendégül látta.

Vasárnap de. a Nagy Ignác u. templomban Huszti János lelkész liturgikus szolgálata után, dr. Goudoever prédikált. Beszédét Szent-Iványi Ilona lelkész, püspöki titkár tolmácsolta.

Az elhangzott beszédet rövidítve közöljük.

Dr. Klaniczay Tibor akadémikus vacsorát adott a vendég tiszteletére.

Beszédetek legyen sóval fűszerezett

„Beszédetek legyen mindenkor kedves, sóval fűszerezett, hogy így mindenkinek helyesen tudjatok felelni.” (Kol 4,6)

Európában van egy jól ismert közmondás: „Beszélni ezüst, hallgatni arany.” Miért? Mert mielőtt beszélünk, előtte hallgatnunk kell! Mielőtt hozzátok beszélek, hallgatnom kell titeket! A legtöbb megbeszélés épp azért nem válik gyümölcsözővé, mert akik részt vesznek benne, nem hallgatnak egymásra. Az odafigyelés a cselekvés egyik formája, amikor megpróbáljuk megérteni, hogy a beszélő mit ért azon, amit mond. Mindenki maga döntheti el, hogy értelmes-e számára, amit mondanak. Ha értelmetlen, akkor szavaim terméketlenné válnak.

Hogy Isten Igéje mennyire érthető, függ attól is, hogy a földön élő emberek, hogyan értelmezik, és hogyan adják tovább.

Az élet kihívás mindannyiunk számára. A kérdés az, hogyan tudunk felelni erre a kihívásra. S ebben a válaszban saját felelősségünk szemtanúi leszünk. Élesebben fogalmazva: hogy az a világ, amelyben élünk, értelmes-e számunkra, saját döntésünktől függ, minden pillanatban.

Gyakran megfigyelhetjük önmagunkban is, hogy tele vagyunk előítéletekkel! Úgy gondoljuk, hogy már előre birtokában vagyunk a másik válaszában, mert úgy hisszük, hogy ismerjük a másikat.

Szavaink, cselekedeteink az adott helyzet függvényei: a kor és a hely, ahol élünk; s ez még inkább nehezíti, hogy alkotó módon tudjunk válaszolni. Be kell vallanunk, hogy a legtöbb esetben, nem vagyunk igazán eredetiek. Talán ezért válik beszédünk unalmasnak és sőtlaná. Előre gyártott szavakkal és válaszokkal és állásfoglalásokkal járunk. És ez

az egész igen jól működik, mert az emberek gyakran tűnnek marionettbáboknak, szerszámoknak, manipuláló hatalmak kezében. Úgy viselkedünk, mint kémiai folyamatok apró részecskéi. Hol marad az eredetiségünk? Ez is komolyabb oka lehet annak, hogy az életünk olyan unalmas, mert hiányzik belőlünk az eredetiség és az alkotó kedv.

Az eredetiség azt jelenti, hogy megpróbálunk az élet forrásából, eredetéből élni. Az eredet nem azonos a kezdettel. A kezdet a végtelen messzeségben van, de az élet forrása itt és most van, bennünk él, minden reggel újjáéledve.

Nem visszahatni, hanem válaszolni kell a helyzetre. „Hatás” és „visszahatás” különböző folyamatok kifejezései, melyeket a fizikai tudományában használunk. De az antropológiában olyan kifejezésekkel találkozunk, mint „kihívás” és „válasz”. Válaszolnunk kell arra a helyzetre, amelyben élünk; eredeti és alkotó módon.

Az „élet eredetijén” élni, néha azt jelenti, hogy elcsöndesedünk, s ez meglepő lehet mások számára. De néha azt is jelentheti, hogy más világot akarunk; egy új teremtetést, kifejezve magunkat a szeretetben, igazságban, vagy a költészetben, zenében.

Alkotás nélkül az élet sőtlaná válik, ízetlenné. Ezért mondja a Példabeszédek írója: „Az emberi értelem tervezet, de az Úr adja meg, hogy mit mondjon a nyelv.”

Az asszonynak és a férfinak minden korszakban meg kell találnia a helyes választ. Nincs előre meghatározott válasz. A meghatározott válaszok unalmasak és sőtlanok. Válaszolnunk kellene a helyzetre, amelybe születünk, és az embereknek, akikkel együtt élünk.

Dr. Jan van Goudoever

RAVASZ LÁSZLÓ

református püspök, Kálvin téri lelkész születése századik évfordulója alkalmából a Ráday-teremben emlékünnepeket tartottak, melyen dr. Tóth Károly püspök emlékezett egykori elődje munkásságának értékeiről.

BENCZÉDI SÁNDOR 70 éves

Benczédi Sándor, aki Benczédi Ferenc tarcsafalvi unitárius tanító fiaként 1912. szeptember 16-án látta meg a napvilágot, nyolc testvérrel együtt élt szülei házában. Sándor 11 éves koráig a falu határát sem hagyta el. Édesanyja, amikor még őt hordozta, álmot látott: művész fiúról álmodott. Előbb hegedűt nyomtak a kezébe, s még a keresztúri unitárius gimnáziumban is azal kínozták.

A 70 éves Benczédi Sándort köszöntő erdélyi megemlékezések egyike elmondja, hogy a fiatalember „malacörzés közben meg a mezei munkák pihenő óráiban tehenet, lovat, bikát gyúrt a sárból, s ezt látva, édesapja is felállította a maga józanabb horoszkópját: na, ebből a gyerekből harangöntőt csinálunk!”

Képzőművészi tanulmányait a budapesti akadémián folytatta, és az egykori unitárius diákokthonban egy vidám, örökre hangosan nevetni tudó fiatalembert ismertünk és szeretünk meg benne az 1940-es években. Hazatérte után előbb Korond hegyéről tekintett le a székely falu népére, akik közül kis szobraiban olyan sokat mintázott meg. Erdély egyik elismert szobrásza lett, aki éveken át a kolozsvári Képzőművészeti Főiskolán oktatta a fiatalabb nemzedéket. Utóbb csak művésztének élt. A Kolozsvárra látogató ismerősök gyakran felkeresik Bolyai utcai műhelyét, mindig vendégszerető fellegvári házat. Kiállításait Románia számos városában, Budapesten és másutt, tisztelőinek nagy tábora látogatta.

Az örökvidám, szemünk előtt 70 évesre öregedett, de most is csak az élet gondjai mellett elsősorban a vidámakat szoborrá álmódó Benczédi Sándort baráti szeretettel köszöntjük. Kívánjuk, hogy munkájában találjon még sokáig örömet, és szolgálja tovább szeretettel unitárius egyházát és székely népét. — fj —

KÖNYVADOMÁNYOK

Egyházi könyvtárunk egy magát megnevezni nem akaró hívünk adományából a következő értékes unitárius kiadványokhoz jutott:

Disciplina ecclesiastica in usum Ecclesiarum Unitariorum in Transsylvania... Claudiopoli, 1694.

Bölöni Farkas Sándor: *Utazás Észak-Amerikában*, Kolozsvár, 1834., első kiadása e kötetnek.

Vallásos vigasztalása egy haldokló édesanyjának, melyet elmondott Fűzi Ferenc abrudbányai unitárius pap, nyomtatva Nagyenyeden 1836-ban.

Boldog karácsonyi ünnepeket

és áldott új esztendőt

kívánunk lapunk olvasóinak.

VÉGH MIHÁLY 1934—1982

A Magyar Nemzeti Múzeum értékes kincsei között tartják számon az adámsi unitárius templomi papi széket, amelyről a krónikák azt jegyezték föl, hogy ez volt az unitárius egyházat alapító Dávid Ferenc egykori papi padja. Ebből az erdélyi faluból, a Kisküküllő völgye melletti Ádámos községből származtatja ősi székely származását a Vég család, mely az elmúlt századokban is sok papot adott az unitárius egyháznak. Mi, idősebbek, még ismerjük Vég Mihály püspöki titkárát és Vég Benjámin egykori árkosi esperest. Itt áll a koporsó mellett idősebb Vég Mihály, egykori homoródújfalui, később igaztalanul elszénvedett megpróbáltatásai után Kobátfalva és Recsenyéd lelkésze, a ma Sepsiszentgyörgyön a nyugalom éveit élő édesapa.

A koporsó mellett ott áll a jóban és megpróbáltatásban hűséges feleség, *Gönczi Irénke*, aki az unitáriusok életében igen jelentős szerepet játszott Torda városából származott. A három gyermek már ott született, ahová a szülőket a házasság rendjén a papi szolgálat szólította: a főiskolás *Mihály*, a gimnazista *Orsi* és az általános iskolás *Dóri*.

Vég Mihály 1934-ben Homoródújfalun született, és papi pályáját két erdélyi falu neve jelzi: Csegez és Alsórákos. Ezt megelőzően Kolozsvár, ahonnan édesanyja családja származott, Székelykeresztúr és Székelyudvarhely, ahol középiskolai tanulmányait végezte. A lelkészi oklevelet az unitáriusok ősi kolozsvári Teológiai Akadémiáján szerezte meg. Szép énekhangját az orgona, vagy a harmónium hangjaival saját maga is kísérrni tudta.

Magyarországi Egyházunk hívására 1972-ben érkezett családjával

együtt Kocsordra, és az utolsó tíz esztendőben ebben a faluban töltötte, mint az unitárius gyülekezet pásztor. Vég Mihály és családja megismerték és megszerették Kocsordot, melynek unitárius hívő népe és nem unitárius lakói is megtanulták tisztelni azt az embert, aki vasárnaponként a szószer magasságából hirdette Isten ígését, de aki hétköznaponként szívesen segített javítani a gépeket, és esténként kezébe vette a vésőt, és fából szép csillárokat és más emléktárgyakat faragott.

A Magyarországi Unitárius Egyház és a kocsordi unitárius gyülekezet benne igyekvő pásztor, jó szónokot ismert meg, aki beszédeknek gondolatmenetét munkanaplójába vasárnapról vasárnapra a textussal együtt feljegyezte. A család a minden áldozatra kész édesapát és jó férjet gyászolja, aki elsőrendűen gyermekei neveléséért engedett tíz egynehány esztendővel ezelőtti hivatali elődök hívó szavának, és az alsórákosi rendes megélhetést biztosító parókiáját felcserélte a kisebb jövedelmet biztosító kocsordi, kazettás mennyezettel díszített unitárius templom szószerkével, melyet egykoron hivatali elődje, *Kereki Gábor* saját kezével festett.

Egyházunk 25 esztendővel ezelőtti Budapesten temetett egy fiatal lelkészt, a mindenki által szeretett *Szolga Ferencet*, és most Kocsordon az ugyancsak fiatalon, 48 éves korában váratlanul elhunyt Vég Mihály haló porai előtt tettünk végzettséget. Jakab apostol ígéi őt búcsúztatják: „*Minék utána megpróbáltatott, elveszi az életnek koronáját*” (1,12).

Vég Mihály szolgatársunk temetésén a búcsú szolgálatát a templomban dr. Ferencz József püspök, Huszti János egyházi közügyigazgató, a temetőben Bajor János egyházi főjegyző végezték. A zsúfolásig megtelt templomban unitárius híveink és nagyon sokan a falu népe köréből imádságos lélekkel és a temetőig tartó hosszú úton buzgó énekléssel vettek végbúcsút attól a lelkipásztortól, akinek tragédiája az egész falut megdöbbentette. Az áldozatkészségéről jól ismert Kocsord a tragikus haláleset bekövetkezése után felekezeti különbség nélkül részt vett az adománygyűjtésben, mely a megpróbált család javára meglepően szép összeget jelentett.

A temetésen egyházunk képviselőiben Bartók Béla főgondnok és dr. Kiss József budapesti gondnok is részt vettek, kifejezve a többi gyülekezetek és egyetemes egyházunk részvételét. Egyházunk Vég Mihály lelkészét saját halottjának tekintette.

A temetőben a nyitott sír mellett tartott búcsúztatójában Bajor János elmondta a következőket. Mátészalkán nemrégiben elhunyt egy erdélyi származású ember, akinek sírjára az erdélyi rokonok kopfaját hozták. Megkérték Vég Mihályt, hogy írjon egy imát erre az alkalomra és mondja be hangszalagra, hogy az otthoni rokonok is meghallgathassák az Erdélyből származott kocsor-

di unitárius pap búcsúzó könyörgését. Vég Mihály halála előtt egy nappal, szeptember 24-én írta meg a kért imát, és mondta azt hangszalagra, amit a rokonok hazavitték. Imájában idézett az 55. zsoltárból, melynek megrázó ígéi itt a temetőben őt is búcsúztatják.

„Hallgasd meg, Isten, 'az én imádságomat, és ne rejtse el magadat az én könyörgésem elől. Figyelmezz én reám, és hallgass meg engemet; mert keseregre bolyongok és jajgatok! Az én szívem reszket bennem, és a halál félelmei körülvettek engem. Félelem és rettegés esett reám, és borzadály vett körül engem. Mondám: Vajha szárnyam volna, mint a galambnak! Elrepülnék és nyugodnám.”
(Zsoltárok Könyve 55,2—3; 5—7)

Dr. Ferencz József

Teológiai tanácskozás Bukarestben

A VI. DÉLKELET-EURÓPAI TEOLÓGIAI SZEMINÁRIUM Bukarestben ülésezett aug. 30-tól szept. 4-ig. A Román Ortodox Egyház bukaresti teológiai intézetében megrendezett szeminárium fő témája „Az egyház, mint a szentség szükségességének helye” volt. A rendelkezésre álló idő egy részében a délkelet-európai térség említett egyházai különböző tevékenységének egyház- és kultúrtörténeti jelentőségét megvilágító előadások hangzottak el.

A szemináriumon előadást tartott dr. Friedrich Heyer ny. heidelbergi professzor, aki 12 évvel ezelőtti létrehozta és ezideig vezette e kétévenként megrendezésre kerülő szemináriumot. A szervezés ezúttal már utódának, dr. A. M. Ritter heidelbergi professzornak a vállán nyugodott.

A vendéglátó Román Ortodox Egyház legkiválóbb képviselőinek soraiból került ki a szeminárium díszelnöke, Vasile nagyváradi püspök is. Magyarországról dr. Csohány János debreceni teológiai professzor vett részt, aki a magyar reformátusoknak 1796-beli, az evangélikusokkal és az ortodoxokkal közös egyetem alapítására irányuló fáradozásairól tartott előadást.

Fogadta a szeminárium vezetőit Justin patriarcha, aki szept. 5-én a bukaresti katedrálisban, a vasárnap délelőtti istentiszteleten megáldotta a résztvevőket és további munkájukat.

A Hazafias Népfront

Budapesti Bizottsága 1982. nov. 4-én Papi Békegyűlést tartott az Újváros-háza nagytermében. Dr. Molnár Béla, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának titkára tartott érdekes tájékoztatót a nemzetközi helyzet aktuális kérdéseiről. A gyűlésen részt vettek egyházunk budapesti lelkészei is.

AZ ÍREK KÚTJA

Gondolatok egy rádiójáték nyomán

Elhangzanak az utolsó szavak, rácsapódik a fedél erre a drámai formában írott balladára, s furcsa mód nem *A szentek kútjának* rádióváltozatán tűnődöm el, hanem az írek történetének furcsaságain. Sok kis népet nyomtak el a nagyok, sok közülük úgy halt ki az emberiség nagy családjából, hogy soha még az önálló nemzeti lét közelébe sem jutott. Ma is ismerünk nem egy népet és nemzetiséget, mely olykor kétségbeesett gesztussal hívta fel magára a figyelmet. Ha már nincs ereje a térképre kerülni, legalább bombák robbantásával rezzenti létezését tudatára a világot.

A legtöbb kis nép végső menedéke a nyelv. S éppen ezen a téren különböznek az írek szinte mindenkitől. Az angol uralom évszázadai nemcsak gazdaságilag fosztották ki az országot, s nemcsak az következtet erre, hogy az írek nagy többsége külföldre emigrált, hanem mindezt tetézte még, hogy a talán leggazdagabb kelta nyelv, az ír, századunk húszas éveiben veszélyesen közel került a kihaláshoz. A független Írország megszületése után az első, az 1926-os népszámlálás adatai szerint már csak háromszázezer ember tudott írul, a lakosságnak csupán egytizede. És az önálló állami lét jó fél százada után is csak minden negyedik ember beszéli a nemzeti nyelvet. Az angol olyannyira átítatta az ír kulturális életet, hogy sokszor nem is jut eszünkbe, hány világirodalmi nagyságot könyvelünk el rossz rovatba. Swift, Goldsmith, Oscar Wilde, G. B. Shaw, James Joyce és Samuel Beckett — hogy csak néhány ismert példát említsünk. Vigasznak tekintik-e az írek, hogy irodalmi óriásaiknak nem volt szükségük műfordítókra, nem kellett megvárniuk, hogy fölfedezzék őket, bekerüljenek a fejlődés fő áramába? Sőt, nemegyszer éppen a gyarmatosítók világnyelvén ők maguk tudtak irányt szabni a pró-

za, a költészet, vagy legutóbb — Beckett esetében — a dráma fejlődésének.

Akárhogy is van, paradox dolog, hogy a múlt század végén kezdődött „ír reneszánsz” irodalmát angolul írták. Még elképzelni is nehéz, de olyan ez, mintha Kazinczytól Vörösmartyn át Petőfiig és Aranyig minden klasszikusunk németül alkotott volna.

Az ír újjászületés nagyjai közül a rádió éppen azt a *John Millington Synge*-et választotta, akinek a legtöbb baja volt saját fajtája szélsőséges nacionalistáival. Gyűlölték, drámáinak bemutatóit nemegyszer botrányba fullasztották, mert *Synge* a független nemzetté válás feltételének tartotta, hogy szembe kell nézni a nemzeti karakter gyengeségeivel. Ellenfelei éppen azt tekintették túrheterellennek, hogy az angol elnyomás ellen harcoló nép elé nem állított romantikus, hősi ideált, nem a régi dicsőségről beszélt, hanem pellengérré helyezte a részegeskedést, a lustaságot, az üres hetvenkedést. Leghíresebb darabjában, *A nyugati világ bajnokában* (melyhez jobban illenék *A nyugati partvidék kakasa* cím), ostorozza legkeményebben a lelki restséget, a szellemi elmaradottságot. A szentek kútja talán nem a legjobb drámája. A századelő ír falujának reális világa ebben éppen csak színező háttér. Érződik ugyan az író mélységes hely- és emberismerete, de a valóság-elemek: a környezet, a paraszti élet, a vaskos nyelvezet csupán keret egy nagyon elgondolkodtató példázathoz. Arról, hogy az emberek között kik is tekinthetők vakoknak, kik a jók és kik a szépek. Nem könnyű, mert befelé tekintő példázat ez az emberi lélek kiszámíthatatlanságáról, az értelem szomorúan véges voltáról.

Rendhagyó, felkavaró hetven percben részesültünk. Talán a közhely is megbocsátható, ha leírjuk: fölfedezésben.

KÖRÖSPATAKI KISS SÁNDOR

A TÜRELMI RENDELET

A *Theologiai Szemle* 1982. 1. száma közli dr. Juhász István kolozsvári egyháztörténész professzornak a Türelmi Rendelet kiadásának 200. évfordulója alkalmából 1981 szeptemberében a Sárospatakon rendezett Nemzetközi Tudományos ülésen felolvasott előadását „A Türelmi Rendelet és az erdélyi fejedelemség” címen. A tanulmány vizsgálja az 1781. nov. 8-án kiadott erdélyi Edictum Tolerantiae hatását az Erdélyben akkor működött egyházakra, így az ortodox egyházra is.

„Az erdélyi Türelmi Rendelet és a magyar protestánsok” című fejezetben az unitáriusokkal kapcsolatosan a következőket írja.

1. Mivel a Türelmi Rendelet erdélyi bevezetését egyedül a sérelmek orvoslása indokolta, várható volt, hogy az új valláspolitikai a legtöbb sérelmet szenvedett protestáns egyháznak, az unitárius egyháznak javára lesz. Ezzel szemben az államtanács a rendeletbe az unitáriusokat név szerint nem foglalta bele, s csak az erdélyi kancellária figyelmeztette az uralkodót, hogy azért használja előterjesztésében a „recepta religiók” kifejezést, mert az az unitáriusokra is vonatkozik.

Az unitáriusok kezdetben bíztak abban, hogy a királyi gondoskodás javít helyzetükön. 1773-ban II. József Kolozsvárt fogadta Agh István püspököt, aki szóban és az unitárius confessio átadásával igyekezett az uralkodó joggal feltételezett előjuttatásait elosztani. Szebenben az unitárius világi urakat fogadta, s amikor felpanaszolták, hogy mind a központi, mind a megyei hivatalokba való kinevezésnél mellőztetnek, megígérte: „Ügyetek a királyné elé terjesztem és amit tehetek értetek, megteszem.” A legfőbb unitárius sérelem az egyház anyagi alapjainak a XVIII. század

folyamán, adminisztratív intézkedésekkel való majdnem teljes megsemmisítése. Panaszukat 1782-ben Bécsben tanuló diákjaik segítségével juttatták el II. Józsefnek. A diákmemorandumot hivatalos vizsgálat, majd a püspök által írt új emlékirat követte. Az 1784 augusztusi kancelláriai válaszirat azonban alig hozott valamilyen változást. Az unitáriusoktól 1716-ban elvett kolozsvári főtéri templomért és óvári iskoláért az akkor ígért 5000 forint kárpótlás kifizetését most, 70 év után rendelte el a leirat. Egyes kisebb panaszok orvoslása és a hivatalviselési jog elismerése mellett, a főkérdésben: az elvett egyházi alapítványok ügyében olyan válasz jött, mely azt mutatta, hogy a türelmi valláspolitikai magasszókat szavait nem kísérik konkrét intézkedések: „A császárnak a keresztyén türelem tárgyában kifejezett szándéka nem az, hogy ezáltal a régebbi idők tényei feleleveníttessenek... hanem az, hogy az elmék egyezsége tervén mindenki azon vallást, amelyben van, lelkiismerete szerint gyakorolhassa és ezáltal az atyfiúi szeretet mind inkább és inkább elterjedjen.”

A türelmi valláspolitikai elutasította a jóvátétel bármilyen útját s az egyházakat a tanítás és építés felé fordította. Az unitárius egyház 1785-ben kancelláriai engedélyt nyert XVIII. századi teológiája legfontosabb műve, *Szentábrahám Lombárd Mihály „Summa Universae Theologiae Christianae secundum Unitarios”* című dogmatikája kiadására. A jozefin korszak második püspöke, Lázár István pedig 1786-ban kezdődő s 25 évre terjedő szolgálata alatt 38 egyházközségben építtetett, vagy renováltatott templomot, tornyot, iskolát.

Dr. Juhász István

EURÓPA ÉS AZ ÚJVILÁG 150 ÉVE

„Szabad intézetek magvai”

Nem ő volt az első magyar utazó, aki százötven éve Nyugat-Európát és Angliát bejárta, de ő járta ki az utat a reformnemzedék fiataljai számára nyugat felé. Utiránya maradandó lett, ezen mentek végig a közvetlen utána következő napnyugati őrárat tagjai. A nyugat-európai követő észak-amerikai útja viszont az első, melyen magyar utazó fölfedezte és leírta az akkor Újvilágot.

„Magyar Schiller”

Böloni Farkas Sándor (1795–1842) nagyapja a kuruc szabadságharcban vett részt, apja unitárius székely nemes, ő maga tisztes szegénység és a fiatal éveiben még el nem ismert vallása nyűgét egyaránt érezte. Kolozsvári, marosvásárhelyi és pesti tanulóévei után (kötőnő növendék volt) nem bírta ki bécsi feljebbvalót, és visszatért a kolozsvári kormányzókhoz. Az alig húszévesben Kazinczy „magyar Schillert” sejtett, verset írt hozzá, de a túlértékelés csak nyűg lett számára. Lefordította Goethe Wertherjét, Schiller Don Carlosát és Mme de Staël Corinnejét. Még kiadatlanok. Egyik életfőzője a Shakespeare-i Cassiushoz hasonlított, aki szikár és sápadt volt, akár csak ő; „az ilyen ember sokat és mélyen gondolkodik és veszedelmes is szokott lenni” Ennek csak az első fele volt igaz.

Ha az irodalomban nem is, de az erdélyi közéletben és társadalomszervezésben, főleg Széchenyi és Wesselényi követőjeként, annál eredményesebben működött. Kolozsvárról Gondoskodó Társaságot szervez, tizennégy évvel Fáy András Pesti Hazai Első Takarékpénztára előtt; nyilvános olvasószobát, amolyan kasszót rendez be, majd Asszonyi Olvasó Egyletet; hat éven át, haláláig a kolozsvári színház „tollvivő titkára”; a Vasárnapi Újság című néplap ötletével áll elő (nem hiába látogatja meg Tánácsos); a Vívó Intézet gondolatja is tőle való; Akadémia helyett Erdélyi Múzeumot javasol, ami majd harminc év múlva valósul meg. Korábban a magyarság őshazáját szeretné felkutatni, ezért még a cári hadseregbe is beáll. Bessenyei kései utódaként a bécsi testőrségre is gondolt, de létszámfeleltetésként elutasították. S végre, 1830 tavaszán felvillan előtte egy nyugat-európai és észak-amerikai út lehetősége, gróf Békfi Ferenc társaságában és költségén.

Útleírása a művelt, mindenre kíváncsi és fáradhatatlan szemtanú műve. Akár a mai magyar turista is hasznosan forgathatná. Stílusának nem ártott az idő. Adatái, megfigyelései ma is elgondolkosztatók. Az utazás Észak-Amerikában első kolozsvári kiadásának (1834) ezerszáz példányát valószínűleg szétkapkodták. Akadémiai nagydíjat (300 aranyat) kapott érte, amit alapítványra fordított. A második ezer (1835) már a tiltott könyvek listájára került, s bár

Heckenast könyvtáros németül akarta kiadni Lipcsében, ő lebeszélte e tervről.

Forradalmi tüzekben

Böloni Farkas Nyugat-Európát és Észak-Amerikát magyar szemmel nézi; a vele egy időben Amerikába látogató Alexis de Tocqueville „De la démocratie en Amérique” (A demokrácia Amerikában) című két kötetét (1835 és 1840), amellyel az övét már többen összehasonlították, az Újvilágot európai szemmel látja és láttatja. Böloni Farkas művét nálunk sokan olvassák, tanulnak-okulnak belőle. Kossuth és a többiek is, de aztán elfelejtik. A franciáét egész Európa forgatja, már 1841–43 között magyarra fordítják. Mi lett volna Böloni Farkas könyvének sorsa, ha annak idején németül is megjelenik! Igen valószínű, hogy akkor ötven évvel ezelőtt nem kellett volna újra felfedezni. Azóta hatodszor is kiadták egyszer a franciaországi, s egyszer az angol útinaplót is, utóbbit sajnos sok helyütt hibás olvasásban (1968). Majd kétszer is angolra fordították az észak-amerikai műtkutatás egyik korai és máig értékes emlékeként (Theodore Schoenman — 1977, Arpad Kadarkay — 1979). Most az egészet a Corvina németül is megjelentette, szellemes címmel. Gál István kitűnő bevezetőjével és a vonatkozó bibliográfiával. (Sándor Böloni Farkas: Von Transsylvanien bis Pennsylvanien.)

Közbevetőleg: könyvkiadásunk igen dicséretes módon nagy energiával fordít arra az áldozatos munkára, hogy történelmünk, irodalmunk és könyvészetünk értékeit újra felfedeztessék, hozzáférhetővé tegyék. Sorozatban jelennek meg a múlt századok — legfőképpen a XIX. század — jeles írásai, egymást érik a hasonló kiadások. Itt lenne az ideje egy teljes és hibátlan Böloni Farkas kiadásnak is — a 150. évfordulóra.

Utazások

Böloni Farkas számára 1830 tavaszán kínálkozik egy nyugat-európai és észak-amerikai út lehetősége, gróf Békfi Ferencet kíséri el, annak költségén. Az angol, amerikai és francia forradalmat az elméletben ismeri,

hiszen a felvilágosodás tanain nőtt fel. Így aztán a boldogság intézményesítése érdekli igazában: lássuk, mire mentek Napnyugaton!

November 3-án indultak el Kolozsvárról, Pesten át Pozsonyba, ahol éppen folyik az országgyűlés (leverő, amit lát és hall), majd Bécs után München következik, Augsburg, Stuttgart, Karlsruhe, Strasbourg. (mindenütt háromszázalékos a Rajna-parti városban, a kalapokon kokárda, a júliusi forradalom emlékeként; a modern telegráfon meg repülnek a hírek) s végre Párizs. A város varázsa őt is megkapja, mint annyi kései utódját. Böven jut idő a Sorbonne-ra, a Panthéonra (benne Voltaire és a szeretett Rousseau sírjával), a Morgue-ra (majd Ady és Kosztolányi is írt ezekről), a Királyi Könyvtárra, az Invalidusokra. Amul a gazdag Louvre-on, a Notre Dame-on, részt vesz Benjamin Constant temetésén a Père Lachaise temetőben, végigsétál a Mars-mezőn, a Champs-Élysées mentén (ki nem, az újabb látogatók közül?) Hűsz színházban fordul meg, találkozik saintsimonistákkal, részt vesz a képviselők ülésén, lefordítja a francia alkotmányt itthoni felhasználási céllal. Váratlanul forradalmi tömegbe sodródik bele, akik az érseki palotát rohanják meg, verik szét a berendezést, csak úgy reptül a sok könyv és bútor a Szajnába vagy tüzbe. Mindvégig az otthoniakra, a hazára is gondol, a sorok között vagy nyitabban is javasol, de nem forradalmat, hanem reformokat, a remélhetőleg minél előbb szabad és függetlenné váló országnak.

Ahol nincs ugar

1831. március 20-tól Belgium következik (Milyen szép város ez a Brüsszel! Párizs, kicsiben!), majd Hollandia (Milyen szorgalmasak az itt élők! Mennyi virág, a házak fölések, tiszták!) Aztán egy viharos tengeri út, s végre Anglia.

A vidék szép, „ugar nincs”, mindent kihasználunk. Az igrár itt a legfejlettebb, „a gőzszekér az emberi érzék triumfusa”. Böloni Farkas Sándor az első magyar, aki a Liverpool és Manchester közti „váltatást” leírja, s milyen kitűnően! Ki próbálja a „őshazát is, szegváraát látogat meg, és a nagy gróvárokat. Az epsomi derby leírása az egyik legmozgalmasabb része az anélkül, főként a menettel az otthoni lövésztés felidézésére is pillantva. Lát kakasviadalt, boksztmeccset, teniszt, kricketet.

Leonyúzózi a gazdagság létszáta, de „az arisztokrácia elveit az egész nemzet vagyonát, s a többi s a nagy város közt és áhen hal”. Az angol parlamenti életet unalmasnak találja (többet bírskolnak, bereferálják), lát királyi menetet, de a csillagok nem szédíti meg. Négy nevezetesen tárgv tartja mintha elfelejtve az angolokat: kereskedők, politika, vallás és lövényészet”: viszont la-

nulni sokat lehet tőlük. A British Museumot többször is meglátogatja. (Csak néhány kötetet talál ott, ami a távoli hazára emlékezteti).

Skóciában valóságos irodalmi zarándokutat tesz. Lenyűgözi a vad vidék, „mintha Gyergyóba érnénk”. Írországból megdöbben a szegénység, majd vissza Londonba, s onnan, harminckilenc napi hajóút után, előttük van az Újvilág kapuja: New York.

Ahová Széchenyi és Wesselényi évekig hiába vágyott, Bölöni Farkas eljutott. Jó ötven napig járta Amerikát, a távoliak szemében megvalósult Utópiát, s Kanadából is egy szelvet. Sok mindent talált, többnyire jót, követhetőt, követendő. A Függetlenségi Nyilatkozatot ő fordítja le először magyarra: „Minden ember egyenlőnek teremtett”, majd a hasonló New Hampshire-i Alkotmányt is. Vajon mit szoltak ehhez az otthoni nemesek?

Nagy tempójú fejlődést lát mindenütt, rengeteg napilapot (Talán ez segít a közművelődésben, s tartja meg a tájékozott polgárok gondola-

ti szabadságát?); lát tiszta börtönt, magánzárkával; a hirtelen meggazdagodás példait, a tehetős polgárok európai divatmajmolását; dicséri a teljes vallásszabadságot, a megbízható quékereket. Az elnökkel is találkozik, Mr. Jacksonnal; itt őt is Mr. Farkasnak szólítják: ez aztán az amerikai egyenlőség!

De észreveszi a Nagy Fény árnyékát is: egy rabszolgaárverés szíven üti: „sőhajtottam bánatomban”. Nem menteget, csak bízik, hogy az árnyék eltűnik a déli államokból is. Ugyanilyen megdöbbenő az indiánok sorsa: az irokézeket a fehérek uszították akkor egymás kiirtására.

Ilyen a hírünk?

Az otthoni 1831-es koleralázadások hírét szégyenkezve olvassa a helyi lapokban; végignézi egy Thökölyt gúnyoló és meghamisító melodramát is, bizonyára T. E. Hook fércművét, ami felkavarja: Hát ilyen a hírünk a nagyvilágban? Nemcsak ilyen: „az amerikai politikusok most bizonyost úgy tartják, hogy a magyarok közt

revolúciónak kell kitörni mentől előbb.” Jól látták, vagy Bölöni Farkas látta így, vagy így szerette volna látni a jövőt, s — közvetve — mégis csak ezt készítette elő az olvasókban?

December 2-án értek partot Le Havre-ban. Otthon a kézirat átsimítása volt hátra, s az egy évig sem tartó siker. Wesselényi letartóztatásával az önmérsztő félelem, csaknem üldöztetési mánia következett, s a Napló vallomása: „Elszórtam a külföldről hozott minden szabad intézetek magvait. Vértett szívem házambeli embertársaim egy részének rabszolgai nyomtatásán, mellettök harcoltam a feudalizmus ellen, s az egész nemzetet kivétel nélkül egyformán szabadnak óhajtottam. Mit vétettem?”

Dr. Maller Sándor

A fenti írást a szerző a Magyarországi c. hetilap részére írta. (1981/6.) Engedélyével közöljük lapunkban, Bölöni Farkas Sándor unitárius egyházunk jelesei közé tartozik.

EMERSON GOETHÉRŐL

Goethe halálának 150. évfordulója alkalmából néhány sorban idézzük föl Emerson vallomását a nagy német költőről. „Napoleon, vagy a világ embere” c. esszéjében — Emerson — azt mondja, hogy Bonaparte a XIX. századbeli nép „külső életének és törekvéseinek volt a megtestesítője. Kiegészítő másik fele a kor költője, Goethe, aki teljesen otthonos ebben a században. Olyan időben tűnik föl, amikor nincs nagy költő, hanem csak költői írók tömege, nincs Kolumbusz, hanem csak száz meg száz másodkapitány... Nincs szent, sem próféta, hanem csak teológiai szemináriumok. Nincs tudás, csak, olcsó sajtó. Soha sem láttam ilyen tarkabarkaságot. Goethe ennek a sokszerűségnek a filozófusa volt. Százkezü „Árgus” szemű, férfias szellem, aki finom kezével és az igazság megtalálásának indulatával erejét Istenből meríti, amellyel benső közösségben élt. Ő nem helyzetének köszönhetette ami volt, hanem szabad és ellenőrző lángszellemének. Foglalkozott történelemmel, geológiával, vegytannal és csillagászatral is. Gyűlölte a kicsinyeskedést és azt, hogy megismételje azokat a dajkameséket, melyek ezer év óta tartják megszállva az emberek hitét. Pontosan szemügyre veszi, vajon igazak-e? Megrostálja, mintha mondaná: azért vagyok itt, hogy e dolgok mértéke és bírása legyenek. Miért adjak nekik vaktában hitet? Ennélfogva amit a vallásról, házasságról, szokásokról, tulajdonról, a hit korszakáról, a jelekről, szerencséről, sorsról s bármely egyébről amit Goethe mond, azok mind feledhetetlenül elménkbe vésődnek. Így ragadja torkon a XIX. század

ördögét, melynek Goethénél modernnek kell lennie, európai démonnak, előkelő úr módjára kell öltöznie, alkalmazkodnia kell a kor szokásaihoz, sétálnia az utcákon, otthonosnak kell lennie Heidelberg, Bécs 1820 körüli életében. Ezzel a régi mitológiai öltözettől megfosztott ördögöt mint Mefisztófeleszt vitte be a modern irodalomba. Századok óta a német génusz ezáltal új színnel gazdagította az irodalom kincstárát. — Nincs helyünk elemezni Wilhelm Meister c. társadalmi rajzként kiadott munkáját, mely Emerson szerint első a maga nemében. Önéletrajza, „Dichtung und Wahrheit” üzenet az emberiséghez: „azért vagyunk a világon, hogy az alacsony egyéni sikerek helyett, betöltsük Istentől kapott küldetésünket.”

Emerson, Goethe örökségét így összegezi: Goethe megtanít az élet bátorságára. Nekünk is Bibliát kell írunk, hogy megint egybekössük az eget a földdel. A lángész titka, hogy becsüli meg minden igazságot azáltal, hogy mindig követi és gyakorolja. — Így vált a nagy Goethe a XIX. század „lelkévé”, kinek verseiből a hit és az élet virágai nyíltak. Emerson esszéjében Goethe sokoldalúsága, életfilozófiája, a XIX. századot képviselő gondolkodása ragadta meg.

(A fenti írás Gaal György: Emerson „Esszéik” c. könyve adatai alapján készült.)

Dr. Izsák Vilmos

India

E hatalmas ország északkeleti hegyei között évtizedek óta a helyi lakosság körében alakult unitárius

gyülekezetek működnek. E gyülekezetek vezetőjét Devison Marbaniang-ot tisztelte meg az 1981-ben Hollandiában tartott IARF Kongresszus az Albert Schweitzer-ről elnevezett emlékéremmel.

E gyülekezetek felügyeletét két esperesi teendőket ellátó lelkész végzi, akik világi munkát is végeznek. A keleti kerület esperese R. Pariat, aki Meghalaya állam Jowai kerületében Ladthalaboh-on lakik, ahol egyben egy kis unitárius nyomda vezetője is, melyet néhány évvel ezelőtt az IARF szociális szolgálatának segítségével hoztak létre. Jowai-ban a gyülekezeteket egykoron pásztoráló Margaret Barr angol unitárius lelkész emlékére elnevezett kisebb intézet működik, ahol magasabb tanulmányaikat e városban végző diákok kapnak olcsó elhelyezést. Az 1981. évről szóló jelentés megemlíti, hogy Mookhap faluban a régi helyett új templomot építettek. Az építkezés költségei fedezésére eladták a gyülekezet temetőjének fenyőfáit.

Dél-Indiában Madras városban a XIX. század első évtizedei óta az ott élő angolok körében unitárius gyülekezet alakult. E gyülekezethez a későbbi évtizedek rendjén számos indiai is csatlakozott. E vegyesajkú gyülekezet magányosan élte életét távol az északkeleti hegyek unitárius gyülekezeteitől. 1982-ben első ízben látogatott el a madras unitárius gyülekezet néhány vezetője C. Lyngdoh gondnok vezetésével a Puriana-ban tartott évi konferenciára. Üdvözlőket küldik e gyűlésből a nagyvilág unitáriusainak, így jutott el levelük hozzánk is azzal a kívánsággal, hogy köszönöm és Isten áldja amit ők egyszóval így fejeznek ki „Khublei”.

A nagy költő halálának 150. évfordulója alkalmából három külföldi unitárius egyházi lapban megjelent emlékezésből idézünk, melyekben a költő humanista életszemléletét és hitét méltatják. Az emlékezések az *Unitarisches Mitteilungsblatt* 1982. 2. számában, a *Freie Religion* 1982. 3. számában és az *Unitarische Blätter* 1982. 2. számában, jelentek meg.

A jómódú családból származó Johann Wolfgang von Goethe életművében, a Faust-ban kinyilatkoztatja azt a meggyőződését, hogy a végső vallási kérdés, Isten valósága alapjában véve megfoghatatlan marad: „Kit e névvel illetünk, soha sem hagyja a maga valóját felderíteni.” Johann Peter Eckermann, Goethe barátja és munkatársa, aki Goethe életének utolsó éveiben együtt volt vele, kiadta „Beszélgetések Goethe-vel” című munkáját, melyben a következőket írja: „Goethe sokan vádolták azzal, hogy vallástalan. Ő azonban csupán a saját felekezését nem követte, mert túlságosan leszűkítettnek tartotta, de mélyen istenfélő volt.” Ezt mondta barátjának: „A gondolkodó ember legnagyobb öröme, ha kikutathatja a kikutathatókat, a kikutathatatlanokat pedig tiszteli. A legtöbb, mit az ember elérhet, a csodálkozás, s ha őt az ősjelenség csodálatba ejti, akkor elégedett. Még többet, még messzebbet ne keressen mögötte; itt van a határ... A valóságot, ami Isten-nel azonos közvetlenül nem ismerhetjük meg, csak tükröződésében látjuk, egyedi és összekapcsolódó jelenségeiben... mindenki megteremti a maga Istenét és ezt senki sem tudja vagy ne akarja a másiktól elvenni.” Csodálattal fedezi fel Goethe Istent a természetben. „Az élő természetben semmi olyan nem történik, ami ne lenne összefüggésben az egésszel.” Maga a természet Isten megnyilvánulása. Az a meggyőződése, hogy egy előrevivő, rendbentartó és vezető szellem hat a természetben. Istent és a természetet nem lehet egymástól elválasztani, miként a testet sem lehet elválasztani a lélektől. „Mahomet” című versében ezt írta Goethe: „Nem látod az Istent? Minden csendes forrásnál, minden virágzó fa alatt találkozom vele, az ő nagy szeretetében.”

Barátjának, Eckermann-nak írja: „Végül is van a természet és vagyunk mi emberek, s mindez Isten-től áthatva, ami megtart, amiben élünk, lebegünk és vagyunk.”

Goethe szabadelvű gondolkodására utalnak azok a szavak, melyeket a Faust-ban ír, amit sokan bibliájuknak tekintenek. Goethe tudja, hogy elmélyült gondolkodást követel annak a felismerése, hogy az alkotóerőket nem lehet a jelenségektől elválasztani, ezek együtt léteznek és átszövik egymást. Ma szí-

vesen mondjuk, hogy ehhez meditációra van szükség, vagyis belső elmélkedésre. Pontosan így gondolta Goethe is, és ezért Faust-ot megvakítja. Ezzel a vaksággal azt akarja kifejezésre juttatni, hogy csakis a külső dolgoktól való elszakadás-kor gyúl fel az emberben az a belső fény, ami őt a teremtő és megtartó hatalom felismeréséhez vezeti. Ez azonban egyúttal azt jelenti, hogy az emberi lét belső szférájában jelen van a szellem, ami a létezés alapját képezi.

Faust megvakulásának lényegét azonban messzemenően nem értették meg; azt hitték, hogy Goethe azért vakítja meg Faust-ot, hogy rámutasson arra, hogy a Faust által járt út tévút, és ezért gyakran úgy magyarázták, hogy ez azt jelenti, hogy a fausti embert felül kell múlni; hiszen Faust a fáradhatatlanul alkotó ember típusa, aki abban a tévhitben él, hogy megváltja saját magát és önerejéből vezeti végig életét.

Talán érthető, hogy 20. századunk embere — különösen a rémséges második világháború után — messzemenően elvesztette az élet szellemi erőiben való hitét; de ne hagyjuk, hogy megcsaljanak ezek a külső tapasztalatok. Az elvakultság problémája ma is megvan, ugyanúgy mint az elmúlt évszázadokban és évezredekben. Betemettük a befelé vezető utat. Így nem csodálkozhatunk azon, hogy ma sokan az indiai vallások felé fordulnak, ahol évezredek óta azt tanítják, hogy Isten a létben rejlik. Goethe ugyanezt tárta fel előttünk, s így még ma is útmutatónk. Belül, a lelkünk mélyén nem csak az isteni-szellemi hatalmat tapasztaljuk, hanem érezzük azt is, hogy mi a helyes irány életünkben. Goethe lelkiismeretről beszél és meg van győződve arról, hogy él bennünk egy tudat, ami a helyes útra vezérel bennünket és tudunk minden gondolatunkban és cselekedetünkben e belső hang szerint igazodni. Ez a belső hang egy hívás a világ belső teréből, melyben minden megnevezhetetlen és megismerhetetlen honol, amit mi az „Isten” szóval jelölünk.

A bennünk jelenvaló Isten, a lét örök hatalmassága, megszabadít bennünket a szolgaságban tartó Éntől; ez azt jelenti, hogy nem önereje által váltja meg magát az ember, hanem megfordítva: a bennünk jelenvaló — nevezzük ezt szellemnek, isteniségnek vagy Istennek — ami végül is mi vagyunk a magunk valóságában, vált meg bennünket. Ez Goethe ajánlása is a manak, amikor ezt írja: „Fordulj befelé és éld belülről az életed.”

Összeállította és fordította:
Vadady Vera

Az IARF 1982. évi szemléjében Diether Gehrmann főtákar beszámolt a Fülöp-szigetek két különböző elnevezésű, de az IARF családjához tartozó egyházaknál tett látogatásáról.

1902-ben Gregoria Aglipay érsek alapította meg a független Fülöp-szigeti egyházat. Ez az egyház egyaránt küzdött a spanyol kolonializmus és a későbbi amerikai elnyomás ellen. 1934-ben a dániai Koppenhágában tartott IARF kongresszuson jelen volt Aglipay érsek néhány paptársával együtt. A második világháború után ez az egyház kétfelé szakadt és egyrészt az amerikai episzkopális egyházhoz csatlakozott. A megmaradt rész mintegy 110 gyülekezet 12 esperesi körületben Luzon, Mindanao és Visayas mezőgazdasági területein működik.

E gyülekezetek, melyek egykoron a katolikus egyházból szakadtak ki sokat megőriztek, főként külsőségekben a katolikus tradícióból. Püspökeik, akiknek vezetője Mauricio Dumlaog a főváros Manila Alabang nevű gyülekezetében fogadták az IARF képviselőjét. A főtákar később Ilocos tartomány Batac nevű gyülekezetébe is ellátogatott, ahol a falusi körülmények között élő gyülekezeti tagok nagy szeretettel fogadták.

A Fülöp-szigeteken az amerikai univerzalista egyház által alapított néhány gyülekezet ma is az IARF-hoz tartozónak érzi magát és a Negros Oriental tartomány Dumagete városában lelkészük Toribio Auimada szeretettel fogadta az IARF főtákarát.

E gyülekezetek nagyrésze fatemplomokban tart istentiszteleteket közel a tengerparthoz, vagy fenn a hegyekben. Tíz éve csatlakoztak az IARF-hoz és nagy szükségük volna spanyolnyelvű kiadványokra. Az IARF szociális szolgálata igyekszik e vonatkozásban is támogatást adni.

A Magyar Újságírók

Országos Szövetsége és az Állami Egyházügyi Hivatal az egyházi lapok szerkesztői és munkatársai részére 1982. november 17-én konzultációt szervezett a MUOSZ székházában. Szentesi György mérnök-alezredes, katonai szakértő tartott előadást „Hadászati fegyverkorlátozási tárgyalások Genfben” címmel. A konzultáción Szent-Iványi Ilona, lapunk munkatársa vett részt.

A SZÉKELYFÖLD LEÍRÁSA

Több mint száz esztendeje jelentek meg Orbán Balázs munkájának (*A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és népiismereti szempontból*) kötetei az 1868. és 1873. közötti években. Pótkötetként jelent meg 1889-ben utolsó nagy munkája: „Torda város és környéke”. A hat kötet könyvtárak féltve őrzött kincse, könyvaukciókon igen magas áron keltek el ritka példányai.

Közóhaj volt Orbán Balázs munkájának új kiadása.

A második világháború alatt Kolozsvárott dr. Szentgerice J. Jakab Jenő tervezte e nagy munkának hasonmás kiadását. A híres lipcsei kiadó azt válaszolta, hogy erre csak a háború befejezése után kerülhet sor.

Azóta is sokan kísérleteztek e gondolattal, köztük talán a legtöbbet tett dr. Márkos Jenő, egykori hílvünk, aki a Magyar Nemzet 1980. évi egyik számában írt „A Székelyföld leírása füstbe ment második kiadásáról” címmel.

Egy külföldön élő magyar író, az erdélyi származású Illyés Elemér rendezte sajtó alá az új, bővített kiadást, és írt hozzá bevezető tanul-

mányt, s közölte a könyvre vonatkozó irodalmat.

Orbán Balázs előszavát 1890. április 16-án kelt végrendelete és egykori kúriájának és temetkezési helyének képei előzik meg. A három kötetben megjelent eredeti hatkötetes munka teljes nyomtatott szövegét Udvarhelyszék és Háromszék vonatkozásában a szerző eredeti kézírásos jegyzetei egészítik ki. A könyv a Firenze—München Bibliofiló nyomdában készült 1981-ben. A teljes munka ára 200 nyugatnémet márka.

Úgy értesültünk, hogy egyik hazai kiadónk is előfizetést hirdetett a hatkötetes munka hasonmás kiadására, 980 Ft-os árban.

Nem kaptunk tájékoztatást arra vonatkozóan, hogy a Széchényi Könyvtárban őrzött és Orbán által sajátkezűleg javított és kiegészített két kötet teljes anyagát tervezik-e megjelentetni.

Örölnünk kell annak, hogy a nagyvilágban szétszórta élő magyarok az idén hozzá jutottak Orbán Balázs örökbecsű kötetéhez. És reméljük, hogy nekünk, hazaiaknak is hozzáférhetővé fog válni, mégpedig az eredeti kiegészítésekkel.

A nyírfa megmentése

Férjem szüleinek házáat mi vettük át, ami ideális hétvégi háznak bizonyult rózsákkal teli kertjével, a szép fákkal — melyek között egy nagy cédrusfa is van, s a szőlőhegyekkel. Az embernek azonban sehol sincs nyugalma. Kétszer már magasan állt a víz a pincében, a lefolyócső eldugulása miatt. Nagyon valószínű volt, hogy egy nyírfa a csőbe benőtt gyökerei okozták a bajt. Úgy állapodtunk meg, hogy először kivágják a fát, azután kiássák és rendbehozzák a lefolyócsövet.

Ekkor unokaöcsénktől egy igen bátor, de egyben igen kedves levelet kaptunk: „Bizonyára csodálkoztok, hogy írok Nektek, de van valami, ami engem nem hagy nyugodni. Amikor nemrég szüleimmel beszélgettem a Bielersee tóról és annak környékéről, szóbajöttek nagyszüleim is. Mellékesen azt is megemlítették szüleim, hogy ki akarjátok vágni a második nyírfa is. Emlékszem, hogy kisgyermekként én nagyon szerettem ezt a két fát, és különös vonzalmat éreztem irántuk. Néha úgy éreztem, hogy még beszélgetni is lehetne velük. Ezért nekem nagyon fáj, hogy ezt a csodálatosan szép nyírfa ki kell irtani. Általában mindig ellene vagyok a fák kivágásának, mindaddig míg egészségesek. Tudom, hogy nem tartozik rám, hogy mi történik a nyírfaival, de mégis szívem legmélyéből fakadóan arra kérlek Benneteket, hogy hagyjátok meg a fát, hiszen e fa is élőlény! Különbben is már túl kevesen vannak a fák! A fák gyönyörűek és békét sugároznak. Meg kellene hagyni őket, ameddig csak lehet. Mindennek, ami növekszik, joga van az életre!”

E levél arra indított bennünket, hogy visszamondjuk a fa kivágását. A bajt okozó végül is egy galagonyabokor volt, ennek a gyökere nőtt bele a lefolyócsőbe. A nyírfa megmentésként és továbbra is gyönyörködtet szépségével.

Dorothea Kirchhofer

Fordította: Vadady Vera

GELLÉRT

Vallási hovatartozásra való tekintet nélkül — úgy vélem, nagyon sokan örömmel olvasták Szentmihályi Szabó Péter fenti c. regényét, mely tervezett regénysorozatának második része. Az első rész tavaly jelent meg „Avarok gyűrűje” címmel, és dr. László Gyula professzor ismert megállapítását vette mottójául:

„Az, amit eddig a honfoglalásról tanultunk és tanítottunk, mind igaz. Ebben semmiféle változás nem történt. A 896-os honfoglalás történelme szilárdan áll. Amit a magam felvetése ehhez hozzáfűz, csupán annyi, hogy Árpád magyarjai a Kárpát-medencében már javarészt magyarokat találtak, akik előttünk a 670-es évek elején özönlöttek ide.”

A két regény történelmi korszakokat ölel át. Olvasóinkat arra buzdítjuk, hogy mindkét kötetet olvassák el. Szentmihályi Szabó Péter ismert író és költő, akinek mi, unitáriusok, azt a gondolatébresztő verset is köszönhetjük, mely az Unitárius Élet 1979. évi 3. számában jelent meg „Dávid Ferenc emléke” címen.

Gellért alakját gazdag írói képzelőerővel ábrázolja; stílusa szépen archaikus. Az itáliai származású, magyarul csak felnőtt korában megtanult csanádi püspök, később bakkonybéli remete alakja érdekesen és olvasmányosan jelenik meg szemünk előtt. Mártíriumára a Gellérthegyi szobor ma is emlékeztet.

GLIRIUS

A Magyar Tudományos Akadémia közösen a LEIDEN-ben működő E. J. Brill ismert kiadóval 1982-ben angol nyelven Dán Róbert munkájaként a *Studia Humanitatis* sorozatban 403 oldalon megjelentette a Matthias Vehe-Glirius: *Life and Work of a Radical Antitrinitarian with his Collected Writings* művet.

Matthias Vehe, a Heidelberg környékén 1570 táján perbe fogott német protestáns lelkész munkássága a szakemberek előtt leginkább Glirius álneven volt ismeretes. Vehe-Glirius életét és munkáit ismerteti, illetve közli ebben a kötetben a tudós szerző és megállapítja róla, hogy radikális antitrinitárius volt.

A kötetben mintegy száz oldalon került hasonmás német nyelvű szövegben kiadásra Mattanjah — Isten adománya — címen Glirius sokáig elveszettnek tartott munkája, melyet Dán Róbert Utrecht város egyetemének könyvtárában fedezett fel.

Vehe néhány évet Erdélyben is töltött, és részben jelen volt a Dávid Ferenc és Socinus között lefolyt vitákon. Erdélyt 1579-ben, a Dávid Ferenc pere előtt hagyta el.

Az erdélyi antitrinitáriusok körében is működött és kollégiumunkban is tanított Vehe-Gliriusról megjelent kötetet örömmel fogadtuk, és reméljük, hogy annak bővebb ismertetésére később majd sort kerítünk.

Halottaknapi adományt

tettek a Budapesti Egyházközségben a november 1-i istentisztelet alkalmából:

Kisgyörgy Aladár: Farkasné Kisgyörgy Jolán emlékére. Barabás Istvánné Nagykanizsa: halottai emlékére. Ajtay Lászlóné: elhunyt férje emlékére. Kis Bagoly Rezsóné: testvére Belovány István emlékére. Marton János: testvérei és szülei emlékére. Pálffy Zoltán: kisfia emlékére. Dr. Jankó Margaréta: férje emlékére. Tóth Istvánné: családi halottai emlékére. Vadady Albertné: halottai emlékére. Dr. Kiss József és felesége: halottaik emlékére. Lip-ták Ferenoné: halottai emlékére. Krizsán Sándorné: testvére emlékére. Néhai Ajtay László gyermekei: édesapjuk emlékére. Bigner Pálné: férje emlékére.

Az adományokat megköszönjük.

Egyik tabutól a másikig

Két vagy három évtizeddel ezelőtt a szex még csak tabuként jelentkezett. Azon dolgok egyike volt, melyről az ember általában nem, vagy legfőlegbb titokzatosságba burkolva és feszélyezetten beszélt.

Néhány mai szakember véleménye szerint, elsősorban a gyermekek szenvedtek ettől, majd áldozata lett ennek a helyzetnek minden férfi és nő is, aki a szexualitás elnyomásával természetes énjé kibontakozását fojtotta el.

Ma már az effajta tabu megszűnt. Kérdés most már az, hogy nem mentünk-e túl messzire e téren akkor, amikor az eljövendő generációk már nem annyira a szexuális felvilágosítás és kibontakozás hiányától, hanem éppen annak szertelen emlégetéséről fognak szenvedni. Már is feltűnnek az elfásultság jelei: fiatalok, akik torkig vannak a szexológia tanításával, felnőttek pedig, akiknek elégük van a sok jó tanácsból, és akik inkább félrevezetve, mint támogatva érzik magukat. A visszájára fordult tabu a szexualitás szertelenné válását, sőt ez utóbbi elsovasztásának útját is egyengetheti.

Úgy tűnik, hogy ezzel egyidejűleg egy másik tabu férkőzik be körünkbe, méghozzá igen erőteljesen: a **vallás tabuja**. Most ez egyike azon dolgoknak, amik miatt nem szívesen beszélnek a felnőttek a gyermekek előtt, vagy ha igen, csak bizonyos visszatartással. Nem tudjuk, hogy mit is mondjunk nekik; majd az féltő, hogy máris túl sokat mondtunk. Így hát e kérdésről éppúgy hallgatunk, mint magáról a hitről is, félve hogy a realitás pusztá feltárása is megzavarhatja, sőt felkavarhatja a fiatalok lelki világát. A mi kollektív tabujaink közül (a tabu mindig értelmetlen és kevésbé tudatos valami) a vallás tabuja a legjobb úton halad ahhoz, hogy felváltsa a szexualitás tabuját.

Ez még jó jel is lehetne. Az ember nem szívesen beszél nagyon bensőséges dolgokról. A mi vallásos életünk, mely az Istennel való kapcsolatot jelenti, bizony igen mély és személyes jellegű valami. Ha valóban a vallásról van szó, különösképpen a keresztény hitről, nyugodtan beszélhetünk róla mi bárhogyan és bármilyen formában. Ha azonban túlságosan kitergetünk valamit, vajon nem turkálunk-e nagyon is embertársaink érzelmeiben?

Ha helyes úton akarunk járni, úgy legyünk másokkal szemben tartózkodók.

De minden éremnek két oldala van. A diszkreciót más oldalról nézve, nevezhetnénk gondolataink elkenődzésének, vagy elfojtásának. Használunk-e vajon gyermekeinknek azzal, ha kitérünk a vallásos érzés, vagy a keresztény hit kérdéseinek megbeszélése elől, csak hogy érzékenységüket meg ne sértsük? Lehet hogy ilyesmi is előfordul. Ilyen esetben azonban az ember generációkat indíthat útjukra, akik megfosztva a vallási élményektől,

egykor majd érzelmi és szellemi hiányérzetben fognak szenvedni, ugyanolyan hátrányos helyzetben, mint amikor még a szex tabuja volt napirenden.

Igaz, hogy nem könnyű dolog a gyermekekkel (akár saját gyermekeinkkel is) a létnek legdöntőbb és legmélyebb kérdéseiről beszélni. Viszont lehetséges az is, hogy amikor rámutatunk a tabuk párhuzamára, hasznos nevelési szempontokat tárunk fel. Gyermekeinknek föltétlenül szükségük van arra, hogy a vallásnak ez az új tabuja ne hatalmasodjék el a mi közömbösséggel teli életünkben. Sőt, gyermekeinknek szükségük van arra, hogy késedelem nélkül, minden területen, ahol bármi feldúlhatja lelki világukat, segítséget nyújtsunk.

Bernard Reymond

(Le Protestant, Genève)

Franciából fordította: **Kaplayné Schey Ilona.**

Hírek

Dr. Gyarmathy Árpád kolozsvári főgondnok feleségével együtt fia és unokái meglátogatására Budapestre érkezett. Részt vett az őszi háladási istentiszteleten, látogatást tett püspökünknel.

Dr. Szén Ernő e. tanácsos, budapesti presbiter aranydiplomát kapott a pécsi Janus Pannonius Egyetemtől szept. 7-én annak emlékére, hogy ötven évvel ezelőtt ott szerezte meg jogi oklevelét.

Edesapja, Boros Sándor halála 25. évfordulójára emlékezve, **Janosok Román** sz. **Boros Ildikó** 500 Ft-ot adományozott az Unitárius Élet javára. Köszönjük a példamutató emlékezést.

Kocsordi gyülekezetünk a **Végh Mihály** lelkész halálával megüresedett pénztárnoki tisztségre **Kis András** presbitert kérte fel, aki e tisztelet korábban is közmegegyezésre látta el.

András Tibor festőművész unitárius hívünk művészi tevékenységét felajánlotta egyházunk szolgálatára. Az „úri ima” szövegét különböző nyelveken rajzolta meg a nyelveknek megfelelő betűtípusokkal s az albumot további felhasználásra, esetleges kiadásra egyházunknak engedte át. A továbbmenő tervekről ma még korai lenne szólni, de közös terveink kialakulásában vannak.

Cseh Gusztáv kolozsvári képfő „hatvan főember” képes csarnokából rendezett kiállítást az ELTE klubjában. A megrajzoltak között szerepel az unitárius **Helmut Gáspár**, **Böloni Farkas Sándor**, **Brasai Sámuel**, **Kriza János**, **Kővári László**, **Orbán Balázs**, **Bartók Béla** és **Kelemen Lajos**, de hiányoljuk **Dávid Ferencet**, akinek arcát ugyan a történelem nem tartotta fenn, de elképzelt arcása **Kőrösi Kriesch Aladár** ismert és a tordai országgyűlést ábrázoló képén közismert.

Dr. Anghi Csaba professzor az ismert tudós, az Allatkert ny. főigazgatója okt. 5-én elhunyt. Temetéséről volt munkahelye gondoskodott. Erdemeit dr. Holdas Sándor főigazgató méltatta. Angliából a temetésre hazajött leányai és testvérei gyászában őszinte szívvel osztozunk.

Dr. Medvigy Endre irodalomtörténész, aki több alkalommal szerepelt gyülekezeti napjainkon, **Farkas Adrienne**-nel, okt. 16-án házasságot kötött. Szeretettel köszöntjük az egymást megtalált fiatalokat.

A Rádió unitárius vallási felőrárt közvetít a Petőfi adón dec. 12-én, **Bajor János** lelkész, e. főjegyző szolgálatával.

Debrecenben és Füzesgyarmaton dec. 25-én, **Kocsordon** dec. 26-án a szokott időben tart istentiszteletet és oszt úrvacsorát **Bajor János** lelkész, egyházi főjegyző.

A dunántúli szórványegyházközség lelkésze, **Szász János** dec. 19-én, de. 11 órakor istentiszteletet tart **POLGARDI**-ban. **Takács János** gondnok házában.

Dec. 26-án **Győrött** a református gyülekezeti teremben de. 11 órakor, 1983. jan. 9-én Pécsen az evangélikus templomban de. 11.15 órakor. Az említett helyeken a lelkész úrvacsorát is oszt.

A budapesti gyülekezet okt.-i összejövetelén **Bárdos Ferenc** kanonok, érseki provikárius tartott áhítatot. Utána az aradi **Priscop** Népszínház művészei **Kovács Nagy Borbála** és **Kozma Nagy Ildikó**, „Egy zarándok naplójából” c. műsorukat adták elő, mellyel több magyarországi városban felléptek. A nagyrészt erdélyi írók és költők prózái és verses alkotásaiból összeállított műsorban **Sütő András**, **Kányádi Sándor** és mások munkáiból hallhattunk szép részleteket, valamint több népdalt **Bartók Béla** egykori gyűjtéséből.

A **Högyes Endre** u. gyülekezetben október 17-én tartott összejövetelen dr. **Jakab Jenő** mondott áhítatot. Utána, vetített képekkel kísérve, **Zágoni Sándor** tartott előadást **Torockó** néprajzáról. Az összejövetelen a közönség zsúfolásig megtöltötte a termet.

Gyermek-istentiszteletet tartunk minden hó második és negyedik vasárnapján délelőtt 11 órai kezdettel, a felnőtt istentisztelettel azonos időben, a Nagy Ignác utcában az első emeleti könyvtárteremben. Így a szülőknek alkalma van a kisebb gyermekek elkísérésére. A gyermek-istentiszteleteket **Szent-Iványi Ilona** lelkész nő vezeti. 1983. januárjában jan. 9-én és jan. 23-án lesz foglalkozás.

A **Római Katolikus Hittudományi Akadémia** legutóbbi ülésén felvette a katolicizmus neves személyiségének, **Pázmány Péter**nek a nevét.

Hódmezővásárhelyt megkezdődött a templom és a gyülekezeti iroda — ahol télen az istentiszteleteket tartják — falainak külső vakolási munkája.

Az **Egyházi Képviselő Tanács** október 4-én tartott ülésén időszaki határozatokat hozott a hódmezővásárhelyi, dunántúli és kocsordi gyülekezetekkel kapcsolatban. A pestiőrinci gyülekezetnek 30 000 Ft központi segítyt utalt ki templomjavításra.

Egyházi főtanácsunk ülésének eseményeiről lapunk következő számában számolunk be, korai lapzártánk miatt.

Huszt János és felesége november 11.—december 16. közt külföldön töltik szabadságukat. Előbb meglátogatják Frankfurtban élő fiuk otthonát, majd négy hetet töltenek a HEKS vendégeként a délsvájci **CaSa Locarno** ökumenikus üdülőben.

Péterfy Judit, a jégtánc ismert művésze, gyülekezetünk egykori kedves tagjának és lapunk munkatársának, néhai **Péterfy Lászlónak** a leánya, akinek további szerepléséhez sok sikert kívánunk.

A „Világosság” c. szemle 82. aug.—szeptemberi számában **Vikol Katalin** újságíró tartalmas tanulmányt írt „**Böloni Farkas Amerikája**” címen. A szerző, dolgozata vége felé, felteszi a kérdést: Vizsgálta-e már valaki, hogy miért talált Böloni műve, gondolati újdonsága, forradalmisága ellenére is értő fülekre, lelkes olvasókra, a magyar táblabíróvilágban, miért nem lett belőle olvasatlan mű, s a szerzőből világpolgársága, republikánus gondolatai ellenére „korán jött” vagy „meg nem értett”?

Köznevelésnek, a Művelődésügyi Minisztérium oktatáspolitikai hetilapjának okt. 8-1 számában az erdélyi **Beke György** „425 éves Kollégium Kolozsvárott” c. emlékeztet meg az egykori Unitárius Kollégiumról!

A szentendrei szabadtéri néprajzi múzeum az oda telepített mándi református templomban szept. 12-én zsolttáros hangversenyt tartott, melynek rendjén protestáns — köztük unitárius — zsolttárfeldolgozásokat is bemutattak gazdag program keretében.

Külföldi hírek

Unitarian Quest címmel jelenik meg az ausztráliai unitáriusok szemléje, melyet Geoffrey R. Usher Sydney-i lelkész szerkeszt. A legutóbbi számban a szerkesztő visszatétele az 1950-ben megalakult szervezet, mely az ausztráliai és új-zélandi unitárius gyülekezetek közös gondjait hordozza.

Kelemen Imre nyugalmazott esperes-lelkész és felesége sz. **Bedő Boriska** okleveles unitárius lelkésznek rokonai látogatáson hazánkban tartózkodtak, és több gyülekezetünkben látogatást tettek.

Dharma World címmel jelenik meg a japán Risho Kosei-Kai szervezet képes angol nyelvű havi szemléje. Az 1982. évi júliusi számában beszámolnak arról, hogy a mozgalom fiataljai milyen erőfeszítéseket tesznek, hogy a japán közvéleményt a leszerelés és a béke megőrzése ügyében mozgósítsák.

The Canadian Unitarian c. kanadai unitárius szemléjét egy tanács szerkeszti, adminisztratív vezetője Thelma Peters. Az 1982. évi 5. szept. szám beszámol az évi közgyűlésen eszközölt választásokról. Elnök: Ruth Patrick asszony Edmontból, alelnök Allyn Clark Halifaxból, titkár Vernon C. Nichols ottawai lelkész, aki néhány évvel ezelőtt hazánkban is járt, és akkor a külföldi küldöttekkel együtt őt is fogadta az Egyházügyi Hivatalban Straub István elnökhelyettes.

Meghalayából az indiai hegyek Shillong tartományából levelet hozott a posta **D. Marbaniang** egyházi vezetőtől. A levélből megtudjuk, hogy a Kharanganban működő kórházban az elmúlt esztendőben 4242 beteget kezeltek, és a kormány által a kórház fenntartásához adott évi 4500 rupia alig fedezi a kórházban kezelt betegek részére vásárolt gyógyszerek árát. A hiányt külföldi segítyből fedezik.

Az amerikai unitárius univerzalista gyülekezetek 1981. őszén fogadták be a lelkész karba az első néger nő-lelkészt, aki munkatervéről nyilatkozott a Bostonban megjelenő **UU World**-nek. Neve Yvonne Reed Chapelle, Maryland állam Silver Springs városából származik és 1981-ben a washingtoni Howard néger egyetemen szerezte meg doktori képesítését. Dolgozatának témája: fekete tanulmányok, néger tanulságok; kapcsolatom a világmindenséghez. Korábban két évet töltött Zaire államban mint szociális munkás, egykori elődei földjén.

Száz éve halt meg **Albert Bitzius** svájci szabadelvű lelkész, akinek prédikációit halála után hét kötetben adták ki barátai. Bitzius a Biel-i tó mellett fekvő kis falu, Twann papja volt, és 47 éves korában halt el.

Vallási megoszlások Japánban. Egy nemrég végzett számlálás azt mutatja, hogy Japán egész lakosságának egyharmada vallotta magát a shinto és a buddhista vallás valamelyik irányzata követőjének. Egyes megállapítások szerint azonban valamivel magasabb ennél azoknak száma, akik odahaza lakásukban házioltárokat tartanak fenn, és előtte napi imájukat elmondják. A keresztények száma Japánban nagyon alacsony, és az áttérések inkább az idős emberek körében mutatkoznak.

A **Schweizerisches Reformiertes Volksblatt** szerkesztését Peter Niederstein taminsi lelkész, a kiadó szervezet alelnöke vette át.

Az **Évangile et Liberté** c. szabadelvű francia szemle beszámolt az 1982. évi szabadelvű protestáns napokról. A téma „A kereszténység és a többi vallások” volt.

Dr. Harrington Donald rádió közvetített istentiszteleten búcsúzott el híveitől a New York-i Community Church-ben. Beszédének címe: „A mi napjaink esztendőről, utazásairól és lelkész munkájáról, melyet Szánthó Vilmmával kötött házasságának esztendei alatt nagyrészt együtt végeztek. Kibúcsúzó beszéde szövegét könyvtárunkban helyeztük el.

Az élet himnuszai c. jelenik meg néhány hónap múlva az angol unitáriusok új egyházi énekeskönyve. A szerkesztők **Sidney Knight** és **Kereki Gábor** lelkész végezték a szövegek és a dallamok kiválasztását. A szerkesztés munkájához javaslatával sok angol unitárius lelkész is hozzájárult. A kéziratot a nyomdába adás előtt átnézte, és a szerkesztőket hasznos tanácsai révén több jelentős módosításra ösztönözte **Arthur Long**, a Manchester városában működő Unitárius Teológiai Fakultás dékán-professzora, aki 1979-ben Budapesten és Kolozsvárt is megfordult.

Nigériában a katolikus egyház a kereszténység jelentős terjesztője. **Brian Usanga**, Calabar katolikus püspöke nyilatkozatában elmondotta, hogy a nagy területet elfoglaló és legnagyobb népességgel rendelkező afrikai országban 32 katolikus püspök működik, akik közül 24 bennszülött. A papok körében is több mint ezer bennszülött lelképásztor munkálkodik. Négy teológiai intézetben készülnek a lelkész munkára a leendő lelkészek, és az egyház által fenntartott egyik leány-középiskolában 200 leány készül apácának. Előbb-utóbb afrikai misszionáriusok fognak dolgozni Európában és Észak-Amerikában — mondotta nyilatkozatában a püspök, aki meg van győződve arról, hogy a liturgia alkalmazásában Afrika mérföldekkel a nyugat előtt jár, és így hamarabb tud a bennszülött lakosság lelkéhez férközni.

A **Bund für freies Christentum** november 5-7. napjain tartotta évi konferenciáját Frankfurtban. A szépen látogatott konferencián az Istenkép változásának problémáiról folytattak tanácskozást.

Elsbeth Werner asszony, aki több, mint húsz esztendőn át vezette a HEKS által Locarnóban fenntartott Casat, 1982. jún. végén nyugalomba vonult. Köszönjük azt a sok jóindulatot, amit a Casaban járt unitárius vendégekkel szemben tanúsított, és jó egészséget kívánunk a nyugalom éveire. A Casa vezetését **Magdalena Keller** vette át, akit e minőségében szeretettel köszöntünk.

A **düreni szabadelvű protestáns gyülekezet** sokoldalúan segíti híveit. Havi körlevélükkel értesültünk, hogy újabban a gyermektelen szülők segítségére siet elhagyott gyermekek adoptálása ügyeiben.

Az **Unitárius Élet** javára 4000 forintot adományozott **James S. Masters**, az USA Montana államának Billings városában levő unitárius gyülekezetének a tagja. Nyári körútja rendjén hazánkban is el látogatott, és a beváltott dollárjaiból megmaradt fenti összeget lapunknak adományozta az OTP útján.

Faith and Freedom c. jelent meg az oxfordi Manchester College öregdiákjai támogatásával kiadott unitárius teológiai szemle 1982. év tavaszi száma. Roger Thomas érdekes írásban számolt be a bibliai tanulmányokban az utóbbi évtizedekben bekövetkezett fejlődésről.

Engel Franciska, aki korábban a budapesti gyülekezet tagja volt férjével együtt, évtizedek óta Svájcban élt, és lapunknak hűséges támogatója volt. A címére Lausanne-ba küldött idei 4. számunk elhalt jelzéssel érkezett vissza.

Mészáros Balázs Ferenc c. írásában, mely a Bukarestben megjelenő „A Hét” c. magyar nyelvű hetilap idei szept. 3-i számában jelent meg, **Adamovits Sándor** emlékszik Balázs Ferencre, halála 45. évfordulója alkalmából. A megemlékezésben szerepel a következő mondatrész: „... pap, de ateista is...” Vajon milyen tárgyi bizonyítéka van a szerzőnek e megállapításra?

Egy példamutató tehetségmentő kezdeményezésről c. írásában (A Hét, 82. júl. 2.) **Sebestyén Gyula** meleg hangon emlékezik a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium alapítására, és a két háború közötti években is végzett érdemes tehetségmentő kezdeményezésére. Megkísérelte felderíteni annak a 30 volt tanulónak életpályáját, akik társadalmi segítséggel jutottak továbbtanulási lehetőséghez falusi éveik elvégzése után. A 30 tanuló életpályája közül 23 életútját sikerült felkutatnia, négyen időközben elhaltak, hét volt tanuló sorsa ismeretlen. Az ismert

23 életpályája így alakult: értelmiségi pályán működik 19, munkás 3, földművelőszövetkezeti tag 1. Ha lapunk olvasói között vannak egykori székelykeresztúri diákok, akik 1941/42 vagy 42/43 közötti években tanulmányi segítyt kaptak, írják meg adataikat a szerkesztőségnek, hogy azt Sebestyén Gyulával közölhessük.

Éltető tűzhely címmel **Páll Árpád** emlékezett meg a 425 éves iskoláról, a volt Kolozsvári Unitárius Kollégiumról a Marosvásárhelyt megjelenő „Új Élet” c. lap 82. évi 14. számában.

HALOTTAINK

Dr. Gál Miklósné sz. Ferencz Krisztina, dr. Gál Miklós egykori erdélyi egyházi főgondnok felesége 91. életében, házasságuk 70. esztendejében Tordán szept. 8-án elhunyt. Kövenden a családi sírkertben helyezték örök nyugalomra nagy részvét mellett.

Kis János mérnök, szegedi gyülekezetünk tagja elhunyt. Hamvasztás után a szegedi belvárosi temetőben helyezték örök nyugalomra. A szolgálatot **Kelemen Miklós** lelkész végezte.

Nagy Lajos kőfaragó mester 62 éves korában váratlanul elhalt okt. 11-én. **Bencze Márton** lelkész temette okt. 26-án a csepeli temetőben levő családi sírboltba. Gyermekei gyászában őszinte szívvel osztozunk. Egyik magát megnevezni nem akaró tisztelője emlékeztetere 500 Ft-ot adományozott az Unitárius Élet javára.

Özv. Bíró Antalné sz. Adorján Erzsébet, régi torockói család sarja, 91 éves korában elhunyt. Szegeden helyezték örök nyugalomra. Hátramaradottainak vigasztalódást kívánunk.

LAPZÁRTA UTÁN:

Dr. Harrington Donaldné sz. Szánthó Vilma unitárius lelkész a napfényes Kalifornia Santa Fé városában, fia otthonában okt. 15-én súlyos szenvedés után elhunyt.

Életútjáról és szolgálatáról lapunk következő számában emlékezünk.

UNITÁRIUS ÉLET

Laptalajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős szerkesztő:

Dr. Ferencz József

Felelős kiadó:

Husztai János

V., Nagy Ignác u. 4. Budapest, 1055

Táv.: 113-094

Szerkeszti a szerkesztő bizottság
Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Postai Központi Hírlap Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámára.

Évi előfizetési díj 54,- forint

Külföldre évi 63,- forint

INDEX: 25.842

Egyetemi Nyomda — 82.8703 Budapest, 1982
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

HU ISSN 0133-1272